

Njunyi Habara daciai Marəkusə

*Waazanə nga Yoohana əndə də bapətisəma
(Mat. 3.1-12; Luka 3.1-9; Yooh. 1.19-28)*

¹ Wiinə 'watəginə nga Njunyi Habara agyanə Yeesu *Aləmasiihu, *Uuzənə nga Əntanƒə. ² Kə ƒii makə sətə bii Əntanƒə ka Uuzənaakii asəkə ləkaləkətə nga *anabi Isaaya oo'i:

“Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki kaa ca ta ka hə kəɲwanə, ca hadatəgi ka hə də rəgwa, taabu'u nii kwa dzə.

³ Ka kaalanə nə ci agi bilinə, ca ba, Hadatəginə də rəgwa ka Slandana, Kəjeemə ka ci ka rəgwa.”

⁴ Ha'ə makə ətsə shigi Yoohana əndə də bapətisəma aagi bilinə. Ca waaza ka ənja, ca ba, “Uneemə ka ƒa 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanƒə, ənjə a yibə koonə bapətisəma, kaa Əntanƒə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə.”

⁵ Wata ənji asəkə vəranə nga Urusaliima, da hara hanyinə nga Yahudiya patə a shi ka fa waβənə ama Yoohana. Təya baabagi 'waslyakəənətii, ca ƒa ka tii bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə. ⁶ Ma Yoohana, shiŋkinə nga ŋgyalooba nji ka kəjeerənaakii. Ca əgəgi ŋukii də gyara nga kuvə'unə. Ayiwa da moozəɲa nji

1:1 1.1 15.39; Ibər. 2.3. **1:2** 1.2 Mal. 3.1; Shig. 23.20; Mat. 11.10; Luka 1.76; 7.27. **1:3** 1.3 Isaa. 40.3. **1:4** 1.4 Luka 3.3.

zəmaakii. ⁷ Ca ba ka ənja, “Tə'i əndətə na uugya ba'ə ka shinə, dəunuunaakii palee ka naaki. Taa zə'u nga bībinaakii, paa nyi mbu'i bahə gwanjaanənə, nya pərəgi. ⁸ Də ma'inə dīi nyi koonə bapətisəma. Amma ma ca, də Malaaba Ma'yanə nii kəya da koonə bapətisəma.”

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mat. 3.13-17; Luka 3.21-22)

⁹ Ma ka saa'ikii, kə ma'i Yeesu də Nazaratu anə hanyinə nga Galili, ca palə aabii Yoohana. Yoohana a dā ka ci bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə. ¹⁰ Ma ca shigi ha'ə agi ma'inə, wata ca nee ka səkəntənfə mawunəkii, Ma'yanə nga Əntənfə a jima aanəkii makə kurəkuta. ¹¹ Wata uura nga əndə a wəbya dadagyə, əŋki ci, “Hə nə Uzənaaki. Kə uu'i nyi tə hə. Hə ca uudagi səkəki.”

*Təbənə nga *Seetanə tə Yeesu*

(Mat. 4.1-11; Luka 4.1-13)

¹² Ma daba'əkii, pii wata Ma'yanə nga Əntənfə a kərəgi tə Yeesu aagi bilinə. ¹³ Baanə ənfwadə pu'unə nə ci agi bilinə. Seetanə a təbə tə ci. Tə'i dabanyinə agi biliita. Amma kə cakə malaa'ikanyinə tə ci.

'Wanə nga Yeesu tə ənji təəmənə ənfwadə

(Mat. 4.12-22; Luka 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Kə kəsəgərə ənji tə Yoohana aa furəshina, wata Yeesu a madə, ca palə aanə hanyinə nga Galili. Ca dzə də waaza Njunyi Habara nga Əntənfə. ¹⁵ Əŋki ci, “Kə uugi saa'i mbu'unə.

Kədəhə nə Əntanfø ka dfa ηwanjuunaakii. Un-eemə ka dfa 'waslyakəənə, una baanə ka ci, una vii goonga ka Njuni Habara.”

¹⁶ Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə ama uunəvə nga Galili, wata ca lapaa ndzəkəŋushi'inə bəra'i, təya təəmə; waatoo i Simoonə da Andərawəsə. ¹⁷ Yeesu a ba ka tii, “Shoomə atsaki, kaa nya dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a dfa slənə nga təəmə ənja.” ¹⁸ Pii wata təya bwasee ka slaadatii, təya palə atsakii.

¹⁹ Ma ca əntsahēe gi'u, wata ca nee ka man-jeevənə nga Zabadiya, waatoo i Yakubu da Yoohana, tii asəkə kumbawalatii ka hada də slaadatii. ²⁰ Pii wata ca 'wa tə tii, təya bwasee ka dəsənətii da ənji slənə ka tii asəkə kumbawala, təya palə atsakii.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja
(Luka 4.31-37)*

²¹ Ma daba'əkii, təya palə aasəkə vəranə nga Kafarənahumə. Makə mbu'ya *uusəra nga əpisəka, wata Yeesu a dzə aasəkə *kuvə də'wa, ca ndzanə dzəgunənə ka ənja. ²² Makə fii tii dzəgunənaakii, kə dfi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii də shiinaakii saakii cii kəya dzəgunə ka tii, əntaa makə sətə ci *maliminə nga bariya a dzəgunə ka tii.

²³ Pii wata waatsə əndə ginaaji asəkə kuvə də'watii, ²⁴ ca ka vurənə, əŋki ci, “Yeesu əndə Nazaratu, mi nə uushi gaamə a pa da hə kwa? Kə shi hə ka zamaginə diinə kwa? Kə shii nyi taa wu nə hə: Malaaba əndətə sləkee Əntanfø nə

hə.” ²⁵ Wata Yeesu a la nguruunə ka ginaajita, əŋki ci, “Ndzaawə kəfa'ə! Dzəgi aşi əndətsa!” ²⁶ Wata ginaajitə a udzətə tə əndəta, ca kagi vurənə, ca shigi ashikii. ²⁷ Kə dīi ka ənji patə ka sə ŋga hurəshishinə ka şanə, təya ba ahadatii, “Mi nə uushi ha'ə makə ətsa? Ma ətsa, kura dzəgunənə. Taa ginaajinyinə maa, agi wazənə nə ci ka tii də baawəfa, təya fa tə ci.” ²⁸ Pii wata habaraakii a huwugi taa dama patə anə hanyinə ŋga Galili.

*Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea lanə
(Mat. 8.14-17; Luka 4.38-41)*

²⁹ Makə shigi i Yeesu asəkə kuvə də'wa, wata təya dzəgərə tii da i Yakubu da Yoohana aasii aa ha i Simoonə da Andərawəsə. ³⁰ Ma gi ci, gwakə nə sərəhu ŋga Simoonə minəkii, kə tsəfəgi shishinətə iza'u. Wata təya ba ka ci oo'i, gwakə nə ki. ³¹ Makə fii ci ha'ə, ca dzə aabitə, ca kəsətə tə ki ka ciinə, ca madfee ka ki. Wata iza'unə ŋga shishinətə a əpigii. Ka ha'ə, kə dīi ki ka tii zəma.

³² Ma kədəwanə, ətsə kulagərənə ŋga uusəra, wata ənjə a kyaara ka Yeesu ənji bwanea da ənji ginaaji patə. ³³ Kə jagi ənji vəraatə də nə patə aahatə aa uura mayi. ³⁴ Ca mbədəpaa də ənjitə kyaara ənji da bwaneanyinə lanə kama kama ashitii, ca lyaakagi ginaajinyinə lanə ashitii. Pooshi ci luuvə ginaajinyinə a wabə, acii kə shii tii taa wu nə ci.

Dzənə nga Yeesu ka waaza aanə hanyinə nga Galili

(Luka 4.42-44)

³⁵ Ma ətsə tsəfakə ha ma'ə mapukəmə, wata Yeesu a madə, ca palə ka hatə pooshi ənji davə, ca də də'wa. ³⁶ Makə ma'i Simoonə da hara ənjita, wata təya palə ka alənə tə ci. ³⁷ Makə lapaa tii tə ci, əŋki tii ka ci, "Agi alənə nə ənji patə tə hə." ³⁸ Əŋki ci ka tii, "Ma d'anaamə, dzaamə ka hara vəranyinə kədə-kədəhə kaa nya waaza davə əsə. Acii ci nə sətə kira tə nyi." ³⁹ Wata ca wiigi'itə hanyinə nga Galili patə, ca dzə də waazanə asəkə kuvə də'wanyinatii, ca lyaakagi ginaajinyinə ashi ənja.

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə uyikuzəna
(Mat. 8.1-4; Luka 5.12-16)

⁴⁰ Yoo, wata əndə'i əndə uyikuzənə a shi aabii Yeesu, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca kədii kaa Yeesu a tsakə tə ci, əŋki ci, "Madə ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbədəpaanə də nyi, kaa nya shii ndzaanə malaabakii." ⁴¹ Kə nyihə Yeesu təgunuunə nga əndəta, wata ca təfapaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, "Awa, kə luuvə nyi. Mbəduu." ⁴² Pii wata kə dzəgi uyikuzənətə ashikii, kə mbə'i ci. ⁴³ Wata Yeesu a ba ka ci, "Duu saaku." Amma ca də ka ci bariya də ŋgeerənə ⁴⁴ də banə, "Fətə ŋga'ə, kaa nya ba ka hə, ga ha bapaa ka əndə sətə d'ii shaŋə. Amma ma d'anəkwa, duu aa ha *limanə, ha baarii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daaba'əkii, ha də sataka makə sətə

bii Muusa, kaa ənji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyi.” ⁴⁵ Amma əndətə a dzə saakii də baaba wabəətsə taa dama patə yadə mbədeənə taa gi'u. Putə nga ətsə ha'ə, pooshi Yeesu ənyi ka mbee ka dzənə aasəkə əndə'i vəranə ka rəgwa ginə nga ənji ma'ə. Amma kə ndzaa ci saakii agi bilinə, ənjə a shi aabiikii taa dama patə.

2

Mbədəpaanə nga Yeesu də mahurəməsə ənda (Mat. 9.1-8; Luka 5.17-26)

¹ Ma daba'ə baanə gi'u, kə ənyi Yeesu aasəkə vəranə nga Kafarənahumə. Ma fii ənji asii nə ci, ² wata ənji lajə a dzə aabiikii, pooshi ha nga zhi'iginə davə asii kura'ə a uura mayi acii lajənə nga ənja. Ca dzə aakəjwa də waaza wabənə nga Əntanjə ka tii. ³ Wata hara ənjə a shi da i mahurəməsə ənda, ənji ənfwadə kira tə ci. ⁴ Makə təkuree tii ka mbu'unə aabii Yeesu acii lajənə nga ənja, wata təya ndərəgi aanə kuvətə dīi Yeesu davə, təya tələgi dənə da ci. Makə tələgi tii, təya kagərə tə mahurəməsə əndətə pərəbə asəkə ədzə baanə. ⁵ Makə nee Yeesu ka gi'inatii tə ci, wata ca ba ka mahurəməsə əndəta: “Uuzənaaki, kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku.”

⁶ Ma dava, tə'i hara maliminə dasə dasə ka fanə, wata təya laagwa agi hiimatii, ⁷ əjki tii, “Ka mi banəkii ha'ə kwa? Kə geegi ci ka naakii nə makə Əntanjə. Wu sanjə ca mbee

1:44 1.44 Leew. 14.2-32; Mar. 7.36; Luka 17.14. **1:45** 1.45 7.36. **2:5** 2.5 Mat. 9.2.

ka tifyagi 'waslyakəənə nga əndə madfaamə Əntanjə rəjwə dyaŋa?" ⁸ Kə shii Yeesu hiimatii. Wata əŋki ci, "Ka mi də tsarə nga hiimatsə ha'ə a nuunə kwa?" ⁹ Nğutə palee də ngufənə saŋa? Gəđə banə ka mahurəməsə əndətsə oo'ya, kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku nii, anii gəđə banə ka ci, Madətə, ngəruu ədzə baanaaku, duu saakwa? ¹⁰ Amma takumə kaa nya baarii koonə oo'i, ma nyi Uuzənə nga ənda, tə'i nyi da baawəđa nga tifyagi 'waslyakəənə nga ənji ganə a duuniya." Wata əŋki ci ka mahurəməsə əndəta, ¹¹ "Wanyinə ca ba ka hə, madətə, ngəruu ədzə baanaaku, ha palə saaku aasii." ¹² Ma ənjə a nee patə, wata hatsə əndətə a madətə, ca ngərə ədzə baanaakii, ca palə saakii aasii. Kə đii ka tii patə ka sə nga hürəshishinə. Wata təya đuunətə tə Əntanjə, əŋki tii, "Pooshi inə sha nee ka uushi makə ətsa."

'Wanə nga Yeesu tə Leewi
(*Mat. 9.9-13; Luka 5.27-32*)

¹³ Ma daba'əkii, kə shigi Yeesu, ca palə aama uunəvə nga Galili. Wata danjana a dzə ka dzatə də nə abiikii, ca dzəgunə ka tii. ¹⁴ Makə uugi ci dzəgunənə ka tii, ca madə, ca palə də wiigi'inə, wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə đii ləməkii Leewi, uuzənə nga Haləfa, ci dasə asəkə kuvə nga slənaakii. Əŋki Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki." Wata hatsə Leewi a madətə, ca nə'u tə ci.

¹⁵ Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Leewi aasii. Tə'i *ənji luu tsəkə lanə da i hara ma'waslyakə ənji lanə ətə nyi'u tə Yeesu. Təya

zəmə ka ha rəŋwə da i Yeesu da lyawarənaakii.

¹⁶ Makə nee maliminə ŋga kurəgə ŋga *Farisanyinə Yeesu a zəmə da tsarə ŋga ənjitsa, wata təya ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki tii, “Mi sanə dīi cii kəya zəmə da ənji luu tsəka da i hara ma'waslyakə ənja?” ¹⁷ Makə fii Yeesu sətə bii tii, əŋki ci ka tii, “Pooshi mandandanə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea. Ma shi nyi aasəkə duuniya, ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii.”

Ləgwanə agyanə suumaya

(Mat. 9.14-17; Luka 5.33-39)

¹⁸ Ma ka əndə'i uusəra, lyawarənə ŋga Yoohana da i Farisanyinə, təya dfa suumaya. Hara ənjə a shi aabii Yeesu, əŋki tii, “Mi sanə dīi ci lyawarənə ŋga Yoohana tii da Farisanyinə a dfa suumaya, amma ma lyawarənaaku, pooshi tii agi dfa?” ¹⁹ Yeesu a ənigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, əŋki ci, “Yaci tə'i guviinə ŋga dagwa mađanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, mada kə gi tii ka luu mađanəkəya, ka danə nə tii suumaya abiikii kwa? Pooshi. Maa ka hakii nə tii da i dagwa mađanə, pooshi tii ka mbeenə ka dfa suumaya. ²⁰ Amma kadə nə uusəra mbu'ya ətə nə ənjə a ŋgərəgi dagwa mađanə abitii, saa'ikii nə təya dfa suumaya.

²¹ “Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə də kura kəjeerənə. Acii ka tsəəmətənə nə kurakii. Ca tsakə tsagi iirəkii palee ka ətə sha tsii.

22 “Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Madə kə dīi ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə ŋga ma'i inaba. Ənjə a ətee ka ma'i inaba tii da mbuurə kuvə'unə patə. Kura ma'i inaba tii da kura mbuurə nə ndzaanə mbərə mbərə.”

*Ləgwanə agyanə *uusəra ŋga əpisəka
(Mat. 12.1-8; Luka 6.1-5)*

23 Ma ka əndə'i uusəra, waatoo uusəra ŋga əpisəka, Yeesu a pitəgi tii da lyawarənaakii da səkərə ŋga aləkamaara. Wata lyawarənaakii a dzə də biiyiinə aləkamaara, təya tsəbə. 24 Makə nee Farisanyinə ha'ə, əŋki tii ka Yeesu, “Ka mi ci lyawarənaaku a dā sətə maviimə *bariya rəgwa ŋga danə uusəra ŋga əpisəka?” 25-26 Əŋki Yeesu ka tii, “Mashimə una jəŋgii sətə dīi *Dawuda kuna? Ma agi wanyitə nji Abiyata ka gawə ŋga limanyinə, makə nee Dawuda tə'i uushi dəbee ca upaa, kə dīi madəfənə tə tii da ənjaakii əsə, wata ca dəməgərə aasəkə *yi ŋga Əntəŋfə, ca ŋgiragi burooditə dəkəpaa ənji ka Əntəŋfə. Ma ətsa, kə təŋgi ci bariya acii əntaa taa wu patə ca adə buroodita, see limanyinə tanə. Amma kə agi Dawuda buroodita. Ca vii ka ənjaakii əsə.”

27 Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Ma kii Əntəŋfə uusəra ŋga əpisəka, kaa əndə a shii nafaginə. Əntaa tə əndə kii ci kaa uusəra ŋga əpisəka a nafagi də ci. 28 Acii ha'a, ma nyi

2:23 2.23 Dzək. 23.25-26. **2:24** 2.24 Shig. 20.8-10. **2:25-26** 2.25-26 1 Sam. 21.2-7; 22.20; Leew. 24.5-9. **2:27** 2.27 Dzək. 5.14. **2:27** 2.27-28 Mat. 12.1-14; Luka 13.10-17; 14.1-6; Yooh. 5.1-18; 7.21-24; 9.1-16.

*Uuzənə nga ənda, taa uusəra nga əpisəkə maa, nyi nə Slandanəkii.”

3

*Əndə mantə ciinə
(Mat. 12.9-14; Luka 6.6-11)*

¹ Ma ka əndə'i *uusəra nga əpisəka, kə ənyi Yeesu aasəkə kuvə də'wa. Tə'i əndə mantə ciinə davə. ² Ma davə əsa, tə'i hara ənji ca alə sə nga idəpaanə ashı Yeesu, kaa təya kərə tə ci aakəŋwacii gəŋwanə. Wata təya kanətsaa ka ci ginə, kaa təya nee mbu'u ka mbədfəpaanə nə ci də əndətə uusəra nga əpisəka. ³ Yeesu a ba ka əndə mantə ciita, “Madətə, kəŋaanə.” ⁴ Wata əŋki ci ka tii, “İitə sanə vii bariya gaamə kaamə rəgwa nga d'ana? Nga d'a nga'əənə uusəra nga əpisəkə saanii, anii nga d'a bwaya bwayaana? Nga mbədfəpaanə də əndə saanii, anii nga bələginə tə ca?” Amma kə zavə tii kəda'ə, pooshi tii shii sə nga jikənə ka ci. ⁵ Kə bəzhi səkə nga Yeesu, acii təkuree tii ka nəhə təgunuunə, ca tsaamə tə tii, əŋki ci ka əndə mantə ciita, “Tədfapaa ciinəku.” Wata ca tədfapaa ciinəkii, ca ənəgərə makə nga ŋukə. ⁶ Makə nee *Farisanyinə ha'ə, wata pii təya palə aabii ənji nga *Hirudusə, təya dzə ka d'a mətərəkinə nga bələginə tə Yeesu.

Danjkana ama uunəva

⁷ Wata Yeesu a madə tii da lyawarənaakii, təya palə aama uunəvə nga Galili. Ənji lanə nyi'u tə tii. Hara ənji, ənji Galili nə tii, hara ənji

əsə, kə shi tii daga anə hanyinə nga Yahudiya, ⁸ i asəkə vəranə nga Urusaliima, i anə hanyinə nga Idumaya, i atanəgi gəərə nga Urədunə, i asəkə vəranyinə nga Tiira da Sidoonə. Ənjitə patə, aabii Yeesu shi tii, acii kə fii tii habara nga uushi'iitə cii kəya dfaada.

⁹ Makə nee Yeesu, wiitə ənji lajə ka bilatənə tə ci, wata ca ba ka lyawarənaakii kaa təya alya ka ci kumbawala. ¹⁰ Acii kə fii ənji kə mbədəpa ci də ənji lajə, ci dīi əncəhə ənji bwanea lajə aabiikii, kaa təya dəba'ətə tə ci. ¹¹ Madfa nee ənji ginaaji ka ci, təya kulagi akəjwaciikii, təya ka vurənə, əjki tii, "Hə nə *Uuzənə nga Əntəjə."

¹² Wata Yeesu a wazə ka tii də ngeerənə, əjki ci, "Goonə bagi taa wu nə nyi."

*Tadə *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i
(Mat. 10.1-4; Luka 6.12-16)*

¹³ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca ndərə aanə gijwa. Ca 'wa tə ənjitə mwayi ci, kaa təya shi aabiikii. ¹⁴ Ca tadə ənji pu'u aji bəra'i ahadatii, əjki ci ka tii, "Ma ta'i nyi tuunə, kaama ndzaanə ka hakii, nya sləkee koonə ka dfa waaza. ¹⁵ Nya vii koonə baawəda nga mbədəpaanə də ənji ginaajinyinə." ¹⁶ Wiinə ləmə nga ənjitə ta'i ci: Simoonə ətə ikə ci ka ci əndə'i ləmə Piita; ¹⁷ Yakubu da Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya; kə ikə ci ka tii ləmə "Buwənərəgəsə," waatoo makə bana, "Ənjitə pii pii bəzənə səkətii, makə dzanə nga vənə", ¹⁸ i Andərawəsə, i Filibusə, i Barətalamawusə, i

3:11 3.11 1.24; 5.7; Mat. 8.29; Luka 4.34,41; 8.28. **3:12** 3.12 1.34; Luka 4.41. **3:16** 3.16-19 Slənə 1.13; Yooh. 1.40-44.

Mata, i Tooma, i Yakubu uuzənə nga Haləfa, i Tadauwəsə, i Simoonə əndə moo dimwaanə ka hanyinaakii, ¹⁹ ba'a Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii ənja.

Bərapaanə nga ənji tə slənə nga Malaaba Ma'yanə

(Mat. 12.22-31; Luka 11.14-23)

²⁰ Ma daaba'əkii, Yeesu a madə, ca palə saakii aasii. Wata danšana a nə'uunə tə ci, təya dzatə də nə abiikii. Taa zəmə maa, pooshi i Yeesu upaa saa'i nga zəmənə, acii lanə nə ənji ka shaṇə. ²¹ Hara ənjə a dzə də pədənə tə ci, əŋki tii, "Ma əndətsa, pooshi ma'ə hanšanaakii ka hakii." Makə fii ndzəkəŋushi'inəkii ha'ə, wata təya də aniya nga dzənə ka kəshaginə tə ci ahada danšana.

²² Ma malimiitə shi də Urusaliima natii, kə bii tii, "Ma ca, Byaləzabulə ŋgərəgi hanšanaakii, waatoo ŋwanjwə nga ginaajinyinə, ci ca vii ka ci baawəda nga lyaakagi ginaajinyinə." ²³ Wata Yeesu a 'wa tə tii aabiikii, ca wabə ka tii də misaali, əŋki ci, "Iitiitə mbeenə *Seetanə ka lyaakagi naakii nə sanja? ²⁴ Madə kə təkəgi ŋwanjuunə rəjwə bəra'i putə nga mabizhinə, pooshi ŋwanjuunəkii ka ta'avənə. ²⁵ Madə kə təkəgi yi rəjwə bəra'i putə nga mabizhinə, pooshi yikii ka ta'avənə. ²⁶ Ha'ə əsə, madə kə təkəgi ŋwanjuunə nga Seetanə bəra'i, pooshi ŋwanjuunəkii ka ta'avənə ca uudəgi.

²⁷ "Pooshi əndə ca dzəgərə aasii aa ha mandalə əndə, ca fə'yagi uushi'inaakii patə,

madaamə ci kə anəgi mandalə əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

²⁸ “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa ngutə tsarə nga 'waslyakəənə patə dīi ənda, taa bərapaanə bərapaa ci tə Əntanfə əsə, ka tifyaginə nə Əntanfə ka ci 'waslyakəənaakii.

²⁹ Amma taa wu patə ca bərapaa tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanfə ka tifyagi ka ci 'waslyakəənaakii, ka ndzaanə nə 'waslyakəənaakii anəkii ka ca'ə ndəɣwə ndəɣwə.” ³⁰ Ma wabi Yeesu ha'ə makə ətsa, acii pə'i ənji tə ci oo'i, “Tə'i ginaaji ashikii.”

I məci Yeesu da ndzəkəɣushi'inəkii

(Mat. 12.46-50; Luka 8.19-21)

³¹ Wata i məci Yeesu da ndzəkəɣushi'inəkii a mbu'u aahatə aasii, təya kəɣaanə a uura mayi, təya sləkee ka 'wanə tə ci. ³² Lanə dərəva nə ənji dasə dasə abiikii. Wata əɣki tii ka ci, “Watiitə i muu tii da ndzəkəɣushi'inəku

agyə ka 'wanə tə hə.” ³³ Makə fii ci ha'ə, wata ca jikə ka tii, əɣki ci, “I wu saɣə nə i yaayi da ndzəkəɣushi'inəkya?” ³⁴ Ca tsaamə tə ənjitə abiikii, əɣki ci, “Watiinə i yaayi da ndzəkəɣushi'inəki. ³⁵ Tada wu patə ca slənətə sətə ci Əntanfə a moo, ci nə ndzəkəɣunəki, da cikəɣunəki da yaayi.”

4

Misaali də əndə giirə slikərənə

(Mat. 13.1-9; Luka 8.4-8)

3:27 3.27 Isaa. 49.24. **3:30** 3.30 Yooh. 7.20. **3:31** 3.31 3.21.

3:35 3.35 Mat. 6.10.

¹ Ma daba'əkii, kə ənyi Yeesu ka dzəgunənə ka ənji ama uunəvə ŋga Galili. Ma saa'ikii, kə dzii ənji də nə lajə abiikii. Wata ca ndərəvə aasəkə kumbawalə, ca ndzaanə. Ma danjkana natii, təya kəjaanə anə ndəra. ² Kə slənyi ci də misaalinyinə ka dzəgunə ka tii uushi'inə lajə. Kə wabi ci ka tii, əŋki ci, ³ "Fatəmə kaa nya ba koonə. Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikərənə. ⁴ Ma ca giirə slikərənəkii, tə'i harakii kwaalii ahada rəgwa, əginyinə a shi, təya dəmətə. ⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatə dīi hanyinə gi'u anəkii. Slikərənəkii a givagi pii pii acii wata lyavərəvərə nə hanyinə anə faara. ⁶ Makə cifə uusəra, wata magiva slikərənəkii a naa'ugi saakii acii pooshi slərəginəkii tahu tahu bahə sha ma'inə, ca huurəgi saakii. ⁷ Hara slikərənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikərənəkii, dəhəkii a pa'əənə ka ci, pooshi rəgwa ŋga gərənə. Də ha'ə dīi, paa ci əji hi'wa. ⁸ Amma, ma hara slikərənəkii, kə kwaalii tii anə ŋunyi hanyinə, kə gyaavagi tii, təya gərə dagwakii, təya vii ŋunyi cifanə. Harakii makkə pu'unə makkə pu'unə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə, gya'ə gya'ə." ⁹ Yeesu a uudəpaa, əŋki ci, "Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa."

Ka mi də misaali?

(Mat. 13.10-23; Luka 8.9-15)

¹⁰ Makə ənəgi Yeesu daanəkii, wata hara ənji tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a shi aabiikii,

təya ləgwa amakii kaa ca paaratəgi ka tii də misaalinyiita. ¹¹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ma una, koonə vii Əntaŋfə rəgwa ŋga shii ma'umbee uushi ŋga ŋwanjuunaakii. Amma ma hara ənja, see maa dīi ənji ka tii misaalinyinə, ¹² kaa təya tsaamə də ginə, amma paa tii ka neenə; kaa təya kapaa liminətii ka fanə əsə, amma paa tii ka paaratəginə. Acii maci madamətii ha'ə, kadfa kə zhi'wagi tii aabii Əntaŋfə, ca tifyagi ka tii 'waslyakəənatii.”

Dzəgunətənə ŋga Yeesu tə misaali ŋga əndə giirə slikərənə

¹³ Wata ca ləgwa amatii, əŋki ci, “Pooshi unə paaratəgi də misaalitsə kuna? Aa iitiitə daa nuuna paaratəgi də hara misaalinyina? ¹⁴ Ma əndə giirə slikərəətsa, wabənə ŋga Əntaŋfə cii kəya giirə. ¹⁵ Ma slikərəətə kwaalii ahada rəgwa, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə. Makə fii tii, wata *Seetanə a shi pii pii, ca dəməgi wabəətə giirə ənji a ədzəmətii. ¹⁶ Ma hara ənji əsə, makə slikərəətə kwaalii ama pasla nə tii. Makə fii tii wabənə ŋga Əntaŋfə, pii pii luuvə tii də moodasəka. ¹⁷ Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə ŋga uundzə saa'i. Acii ha'ə, mada kə lii ŋgəra'wə da cibə tə tii putə ŋga wabənə ŋga Əntaŋfə, pii wata təya bwasee. ¹⁸ Ma hara ənji əsə, makə slikərəətə kwaalii aagi dəhə nə tii. Tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, ¹⁹ amma putə ŋga buurə uushi'inə ŋga *duuniya, da uudə gəna, da hara suuna kama kama, kə saawagi wabənəkii a

ədzəmətii, pooshi nafakii. ²⁰ Ma hara ənji əsə, makə slikərəətə kwaalii anə ηunyi hanyinə nə tii. Təya fa wabənə nga Əntanfə, təya luuvə, təya ndzaanə makə slikərəətə ca vii ηunyi cifanə, harakii makkə pu'unə makkə pu'unə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə, gya'ə gya'ə.”

*Misaali nga garəkuwa
(Luka 8.16-18)*

²¹ Əηki Yeesu ka tii, “Ya saηa, ka kiranə nə ənji garəkuwa ka dəsləginə də kəηwə taa ka kagərənə aatsa ədərə kwa? Əntaa ka madzəgamə ha dzakəpaanə ənja? ²² Taa mi patə dīi ma'umbeekii, kadə na shigi aa babara. Taa mi patə mashiimə ənja, kadə na shigi aa babara əsə. ²³ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.”

²⁴ Əηki ci ka tii əsə, “Kavəmə nuunə nga'ə ka paaratəgi də sətə cuuna fa. Aci taa mi patə cuuna kavə nuunə ka paaratəginə, ha'ə nə Əntanfə a tsakə paaratəginə koonə, ca palee ka noonə də laηənə. ²⁵ Aci ma əndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ənji viinə. Amma ma əndətə dīi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii.”

Misaali də dəvənə nga slikərənə

²⁶ Əηki Yeesu əsə, “Ma *ηwanjuunə nga Əntanfə, kə ndzaa ci makə əndətə ca dzə, ca

4:19 4.19 1 Tim. 6.9-10. **4:21** 4.21 Mat. 5.15; Luka 11.33.
4:22 4.22 Mat. 10.26; Luka 12.2. **4:23** 4.23 Mat. 11.15. **4:24**
4.24 Mat. 7.2; Luka 6.38. **4:25** 4.25 Mat. 25.29.

giirəgi slikərənə asəkə raakii, ²⁷ ca ənya aasii, ca baanə, ca madətə deerənə, ca ka uusəra ka gəranə, acii paa ci da baawəda nga dəvətənə taa gərətə slikərənəkii. Ha'ə givaginə slikərənəkii, ca gərəgi. Mashiimə ci taa iitiitə girə ci.

²⁸ Hanyinə tii da slikərənə dīi slənatii, slikərənə a givagi, ca da ba, ca gərə, ca pukə, ca əji hi'wa.

²⁹ Mada mbu'ya cifanə, ka dzənə nə slandakii ka əburənə, acii kə uugi nanə.”

*Misaali də manshidəfə slikərənə
(Mat. 13.31-32; Luka 13.18-19)*

³⁰ Əŋki Yeesu əsə, “Takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanə nga nwanjuunə nga Əntanfə, nya da koonə misaali agyanəkii. ³¹ Ma nwanjuunə nga Əntanfə, kə ndzaa ci makə hi'u iza.* Hi'ukii palee də ənshidəfənə agi ənfuginə patə asəkə duuniya. ³² Mada ləgii ənji, ca dəvə, ca gərə, ca d'agi ka dandza ka shaŋə, ca kaala ciinə madiigərəkii, əginyinə a shi ka baladzanəkii, təya da kuvə davə.”

³³ Də hara misaalinyinə laŋə makə ətsə jigunyi Yeesu ka ənji wabənə nga Əntanfə. Kə jigunyi ci ka tii bahə makə sətə dəbee təya paaratəgi. ³⁴ Wabənə nga Yeesu patə ka tii, see də misaali. Amma makə ənəgi ci daanəkii da lyawarənaakii, kə paaratəgi ci ka tii nga'ə tə misaalinyiitə dfaadfi ci.

4:27 4.27-29 Yak. 5.7; Səniinə 14.14-15. * **4:31** 4.31 Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Gu'fə. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikərənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wafi ci. **4:32** 4.32 Əzaki. 17.23.

Dədəkənə ɲga mandalə məda
(*Mat. 8.23-27; Luka 8.22-25*)

³⁵ Ma uusərakii dakədəwanə, əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Tanəɲyaamə aatanəgi uunəva.”
³⁶ Wata təya bwasee ka danƙana davə, təya ndərəvə aabiikii aasəkə kumbawala, təya palə. Tə'i hara kumbawalənyinə davə əsə. ³⁷ Wata mandalə mədə a ndzanə kyanə anə uunəva də ɲgeerənə, ma'inə a ndzanə dəgənə ashi kumbawala, ca na aasəkə kumbawala. ³⁸ Amma ma Yeesu, pərəbə nə ci saakii ka ɲunyinə asəkə gazha-gazhanə ɲga kumbawalə, ca dəkəvə nəkii agyanə ha ɲga ka na. Wata lyawarənaakii a madəe ka ci, əŋki tii, “Maləma, taa kə məəkyaaamə, pooshi haalaaku kwa?” ³⁹ Wata Yeesu a vədəhə, ca la ɲguruunə ka məda, ca wabə ka ma'inə, əŋki ci, “Ndzaawə kəda'ə.” Pii wata mədətə a dədəkə, ma'inə a ndzaa kəda'ə əsə. ⁴⁰ Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Aci mi ɲgwalyuunə ha'ə kwa? Dənə əndzə'i kunə pooshi unə vii ka nyi goonɲa?” ⁴¹ Wata ɲgwələnə a kəsəgi tə tii ka shanə, təya wabə ahadatii, əŋki tii, “Wu sanə nə əndəna? Taa mədə da uunəvə maa, agi fanə nə tii tə ci.”

5

Mbədəpaanə ɲga Yeesu də əndə ginaaja
(*Mat. 8.28-34; Luka 8.26-39*)

¹ Wata i Yeesu a mbu'u aanə hanyinə ɲga Gyarəgasinə atanəgi uunəva. ² Jimagerənə ɲga Yeesu asəkə kumbawala, wata waatsə əndə

ginaaja shigi ahada gu'u ənja, ca shi aabiikii. ³Ma əndətsa, ahada gu'u ənji ndzaanəkii. Pooshi əndə mbee ka gwaləpaanə tə ci ma'ə, taa də mahyakahyaka'a. ⁴Taa guci anyi ənji tə ci ka ciinəkii da i ka sədəkii də mahyakahyaka'a, ha'ə nə ci ka ngəəsləginə, pooshi əndə mbee ka kəsəpaanə tə ci. ⁵Vədə da uusəra, ahada gu'u ənji da i anə gijunyinə ndzaanəkii ka kaala vurənə da i ka ngəəndzə shishinəkii də faariinə.

⁶Makə nee əndə ginaajitə ka Yeesu ci ma'a dzadə, ca huyipaa, ca gərə'upaa akəŋwaciikii. ⁷Ca ngəree ka uuraakii də ngəerənə, əŋki ci, "Yeesu, Uuzənə ŋga Əntaŋfə Əndə məghərəvənə, mi cii kwa alə ashiki kwa? Kə kədii nyi aciiku akəŋwacii Əntaŋfə, unee ka nyi. Ga ha cibə də nyi." ⁸Ma bii ci ha'ə ka Yeesu, acii bii Yeesu ka ginaajita, "Shigi ashı əndətsa, ginaajina." ⁹Wata Yeesu a ləgwa amakii, "İitə nə ləməkwa?" Əŋki əndə ginaajita "Ma ləməkya, Bəzəkii, acii laŋə niinə." ¹⁰Wata ca dza ciinə ka Yeesu, əŋki ci, "Tuutəta'ə, ga ha səbagi tə ginaajinyiinə ashiki anə hanyiina."

¹¹Ma dava, tə'i gəranə ŋga dagəliinə ca alə zəmatii ashı daŋgəra. ¹²Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu, əŋki tii, "Kapaa tiinə keena dzəgərə aashi dagəliitsa." ¹³Kə luuvə Yeesu ka tii. Wata ginaajinyiitə a shigi ashı əndəta, təya palə, təya dzəgərə aashi dagəliita. Ma dagəliita, ka danə nə laŋənatii dəbu'u bəra'i. Wata təya hwayagərə, təya kwaalagərə patə aagi ma'inə, təya zagi dza'ə.

14 Wata magəriinə a huyi, təya kərə makii aasəkə vəranə da anə hanyinəkii patə. Wata ənjə a shi ka tsaamə sətə dīi. 15 Makə mbu'i tii aabii Yeesu, ma təya nee, waatsə əndətə sha nji da i ginaajinyinə anəkii. Dasə nə ci da i kəjeerənə ashikii. Kə ənya han̄kalaakii. Makə nee ənjitə shi ha'a, wata təya ngwaləgi. 16 Ma ənjitə nee də ginətii ka sətə dīi Yeesu, wata təya ba ka ənjitə shi daba'ə tə sətə dīi tə əndə ginaajita, da i sətə dīi tə dagəliinə. 17 Wata təya gwan̄ə ka kədiinə acii Yeesu kaa ca dzəgi ka tii anə hanyinatii.

18 Ma ətsə Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawala, wata əndətə sha nji da i ginaajinyiitə anəkii a kədii aciikii kaa ca dzə atsakii. 19 Amma pooshi Yeesu luuvə ka ci. Əŋki ci ka ci, “Ənuu saaku aasii, ha ba ka ənji goonə tə patənə nga sətə dīi Slandanəku ka putaaku, da makə sətə nee ci ka təgunuunaaku.” 20 Wata əndətə a palə də baabanə anə hanyinə nga Dikapooli* tə sətə dīi Yeesu ka putaakii. Patənə nga ənjitə fii əsə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə.

Uuzənə nga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə nga Yeesu

(Mat. 9.18-26; Luka 8.40-56)

21 Makə ənyi Yeesu ka tan̄əginə aatan̄əgi asəkə kumbawala, kə shi dan̄kana aabiikii gatə aama uunəva. 22 Tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Jayirusə. Ma ca, gawə nə ci asəkə *kuvə də'wa. Makə nee ci ka Yeesu, wata ca dzə, ca gərə'waanə akəŋwaciikii. 23 Ca dza ka ci ciinə,

* 5:20 5.20 Ma Dikapooli, makə bana, Vəranəyinə pu'u.

əŋki ci, “Tə'i uuzənaaki, gwakə nə ki, də ma də ma nə ki. Tuutəta'ə, nda duu ka kavə ciinəku agyanətə, kaa kya mbədfə.” ²⁴ Wata Yeesu a madətə tii da Jayirusə ka dzənə aa hakii. Ənjə a dzə laŋə atsatii də dzaadzashinə.

²⁵ Tə'i əndə'i minə cibee bwanea ka ki. Fəzə pu'u aji bəra'i nə ki ka uushi'inə. ²⁶ Kə cibə ki laŋə acii ənji kuzhikinə. Kə zagi ki də gənətə patə əsə kaa kya mbədfə, amma pooshi ki mbə'i. See tsakənə nə bərəhənə aakəŋwa aakəŋwa. ²⁷ Makə fii ki habara ŋga Yeesu, wata kya əntsahətə daba'əkii ahada dankana, kya təbətə kəjeerənaakii. ²⁸ Kya dzə də hiimanə tuu'inə, “Mada kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbədfənə nə nyi.” ²⁹ Ureenatə ka kəjeerənaakii, wata uushi'iitə a ifəgi mbya'ə ashitə. Kə fii ki ashitə oo'ya, kə mbə'i ki acii bərəhəətə nja də tə ki.

³⁰ Pii kə shii Yeesu oo'i, tə'i baawəda shigi ashikii, wata ca zə'ugi agi ənja. Əŋki ci, “Wu daa uree ka kəjeerənaakya?” ³¹ Əŋki lyawarənaakii ka ci, “Kə nee hə laŋə dzii ənji də nə anəku. Ka mi cii kwa ləgwa əndətə uree ka ha?” ³² Amma wata Yeesu a zə'ugi ka tsaamə əndətə dīi ha'ə. ³³ Ma miita, kə shii ki sətə dīi tə ki. Wata kya shi aabii Yeesu də ŋgwalənə. Shishinətə a dzə də udzənə. Kya gərə'waanə akəŋwaciikii. Kya ba ka ci gooŋga ŋga sətə dīi. ³⁴ Əŋki ci ka ki, “Uuzənaakya, kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə. Ka ndzaanə nə hə jamə.”

5:25 5.25 Leew. 15.25-27.
Mat. 9.22.

5:27 5.27 Mat. 9.20.

5:34 5.34

³⁵ Ma Yeesu ma'ə agi wabənə, wata hara ənje a shi asii a ha Jayirusə, ənki tii ka ci, “Kə uudee uuzəətə ka na. Ka mi cii kwa ənvutə tə maləmə ma'a?” ³⁶ Amma pooshi Yeesu kavə nəkii ka sətə bii tii. Wata ənki ci ka Jayirusə, “Ga ha ɲgwalə, vii goonɲa ka Əntanɲə kə uugi.” ³⁷ Ma təya dzə də palənə, paa ci luuvə kaa hara ənje a nə'u tə ci madaamə i Piita, da Yakubu, da Yoohana ndzəkənɲuci Yakubu. ³⁸ Makə mbu'i tii aasii aa ha Jayirusə, ma Yeesu a nee, wiitə ənji ka kaala vurənə, təya tuu, təya ɲgəərə ma. ³⁹ Wata ca dzəgərə aasii, ənki ci, “Ka mi cuuna wazə ha'ə kwa? Ka mi cuuna tuwa? Ma uuzəətsa, əntaa əntənə ənki ki, amma ɲunyinə cifə ki.” ⁴⁰ Wata təya ɲusəgi tə ci. Yeesu a səbagi tə tii patə aa uura mayi, ca 'wa tə i dii da məci uuzəətə ba'a ənjitə gi atsakii, təya dəməgərə aabii mantə uuzəəta. ⁴¹ Ca kəsətə tə uuzəətə ka ciinə, ənki ci ka ki də uuratii, “Talita kumi,” makə banə, “Uncitə mina, madətə bii nyi ka hə.” ⁴² Wata hatsə kya madətə, kya wiigi'i gatə. Ma uuzəətsa, pu'u aji bəra'i nə fəzatə. Makə dii sətə ha'a, wata kə dii ka ənji ka sə ɲga hurəshishinə ka shaɲə. ⁴³ Yeesu a dfa ka tii bariya, ənki ci, “Goona ba habarakii shaɲə ka ənda.” Ca ba ka tii, wa təya vii ka ki zəma.

6

Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu (Mat. 13.53-58; Luka 4.16-30)

5:39 5.39 Yooh. 11.11-13. **5:41** 5.41 1.31; 9.27. **5:43** 5.43
7.36.

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə gatə, ca palə aa hakii aa vəra, hatə girə ci davə. Lyawarənaakii a dzə atsakii. ² Makə mbu'ya *uusəra nga əpisəka, Yeesu a dzə aasəkə *kuvə də'wa ka dzəgunənə ka ənja. Makə fii ənji dzəgunənaakii, kə dīi ka ənji lajə ka sə nga hurəshishinə, əjki tii, “Da sanjə upaa əndətse shiinə ha'a? Wu dzəgunətə ka ca? Iitiitə mbee ci ka da sə nga hurəshishinə ha'ə kwa? ³ Əntaa əndə gwaa'a ənfuginə nə ca? Əntaa Mariyaama nə məca? Əntaa i Yakubu da Yoosi da Yahuda da Simoonə nə ndzəkəjushi'inəkəya? Əntaa ganə ahadaamə nə cikəjushi'inəkəya?” Wata təya kaaree ka ci. ⁴ Yeesu a ba ka tii, “Ma *anabi, taa ka ηgutə vəranə gi ci patə, ka upaanə nə ci məghərəvənə. Amma ma gakii də vəra, da ahada duuraakii da ənji yaakii, paa ci ka upaa məghərəvənə.” ⁵ Ci dīi ma dava, pooshi Yeesu upaa rəgwa nga da sə nga hurəshishinə lajə. Wata ənji bərəhənə gi'u tanə kaalavə ci ciinə aanətii, ca mbədəpaa də tii. ⁶ Kə dīi ka Yeesu ka sə nga hurəshishinə ka shanjə nə ghatə vii goonjatii ka ci.

Sləkeenə nga Yeesu ka lyawarənaakii ka waazanə

(Mat. 10.5-15; Luka 9.1-6)

Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca palə ka vəranyiitə kədəhə kədəhə. Ca dzə də dzəgunənə ka ənja. ⁷ Wata ca 'waa'watə tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i aabiikii kaa ca sləkee ka tii bəra'i bəra'i. Ca vii ka tii baawəda

8 nga lyaakagi də ginaajinyinə. 8 Ca ɗa ka tii bariya, əŋki ci, “Goonə ɲgərə taa mi ka dzəginə, taa zəma, taa mbuura, taa kwaba a lipoonə. ɲgərəmə zala kə uugi. 9 ɲgamə ɓiɓinə, amma goonə ɲgərəənə əndə'i kəjeerənə.” 10 Əŋki ci əsə, “Maa kə gyuunə aasəkə əndə'i vərənə, ndzaamə ga ənjitə liwu tuunə aahatii aasii, dənə ka saa'itə nuunə maɗə gatə. 11 Maɗa kə gyuunə ka hatə pooshi ənji liwu tuunə, təya təkuree ka fa wabənə goonə, gwa'agimə bərəbərə ɲga vəraatsə asəɗuunə, una dzə sə goonə. Ci na ɓaarii ka tii oo'i, maɗamə tii ɲga'ə.” 12 Wata lyawarənaakii a maɗə, təya palə, təya dzə də waazanə, əŋki tii: wa ənjə a baanə ka Əntanɗə. 13 Təya dzə də lyaakagi ginaajinyinə lanə ashi ənja. Təya naahəvə maarə anə ənji ɓərəhənə lanə, ənjə a upaa mbəɗənə.

*Əntənə ɲga Yoohana əndə ɗa bapətisəma
(Mat. 14.1-12; Luka 9.7-9)*

14 Kə fii ɲwanɗwə *Hirudusə habara ɲga Yeesu, makə ɗii ci kə uugi ənji fa ləmə ɲga Yeesu taa dama patə. Uu'i hara ənja, “Ma Yeesu, ci nə Yoohana əndə ɗa bapətisəma. Kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci nee unə upaa ci baawəɗa ɲga ɗaada sə ɲga hurəshishinə ha'ə.” 15 Hara ənjə a ba, “Ci nə anabi *Iliya.” Uu'i hara ənji əsa, “Anabi nə ci makə anabinyiitə nji ɲga ɲukə.” 16 Makə fii ɲwanɗwə Hirudusə ha'a, əŋki ci, “Ma əndətsa, ci nə Yoohana əndə ɗa bapətisəma. Kə shi nya lagi nəkii, amma waatsə kə ənyagi.”

17 Ma bii ci ha'ə, acii kə shi ca bii ka ənjə a kəsə tə Yoohana, ənjə a anəgi, ənjə a pa'əgi a furəshina. Ma d̄ii ci ha'ə, putə nga Hiroodiya, minə nga ndzəkəñuci, waatoo Filibusə. Ma miita, kə ñgərəma Hirudusə tə ki kaa kya ndzaa ka minaakii. 18 Amma kə bii Yoohana ka ci oo'i, "Madəbeemə ha ñgərə minə nga ndzəkəñu ci ma'ə ka əpinə shañə." 19 Acii ha'ə pooshi Hiroodiya ka moo neenə ka Yoohana. N̄ga'ə də ki nə sətə ca bələgi tə ci. Amma pooshi rəgwa. 20 Acii ma Hirudusə, kə shii ci əndə gooŋga nə Yoohana, malaabakii nə ci. Ci d̄ii cii kəya ŋgwələ, paa ci ka moo sətə ca təbətə tə Yoohana. Taa guci patə cii kəya fa wabənə ama Yoohana, wata ədzəməkii a lədfə ka shañə. Patə da ha'a, ŋga'ə ka ci nə fa wabənaakii.

21 Amma ma ka əndə'i saa'ya, kə upaa Hiroodiya rəgwa ŋga bələnə tə Yoohana. Waatoo makə mbu'ya kumənə ŋga uuseratə pwayi əñji tə Hirudusə, ca d̄a əndzanə ŋga kumənəkii. Ca 'wa tə meemiitə atsakii, da gayi soojiinaakii, da madiigərə əñjitə anə hanyinə ŋga Galili patə. 22 Makə ndzaa tii, uuzənə ŋga Hiroodiya uncitə minəkii a dəməgərə, kya udzə. Kə d̄ii ŋga'ə ka Hirudusə tii da əñjitə davə patə. Wata əñki Hirudusə ka ki, "Mi cii kwa uudə kaa nya vii ka ha? Ka viinə nə nyi ka hə sətə cii kwa uudə patə." 23 Ca jidə ka ki, əñki ci, "Ka viinə nə nyi ka hə taa mi bii hə patə, taa reeta ŋga ŋwanjuunaaki." 24 Wata uncitə miitə a dzə aabii məci. Kya ləgwa amatə, əñki ki, "Mi

kədiinəkya?” Məci a ba ka ki, “Nə nga Yoohana əndə də bapətisəma kədiinəku.” ²⁵ Pii wata kya ənətə aabii nwanwa, kya ba ka ci, “Nga'ə ka nyi ha vii ka nyi nə nga Yoohana əndə də bapətisəma əndzə'i asəkə kəjwa.” ²⁶ Makə fii Hirudusə ha'ə, kə zhimə tə ci asəkəkii ka shaṇə. Amma makə dīi ci kə ji'i ci akəjwacii ənjitə davə patə, paa ci mwayi əbipaa jidəkii. ²⁷ Wata pii ca sləkee ka sooja kaa ca dzə aa furəshina ka lyagi nə nga Yoohana, ca kira ka ci. Soojatə a dzə, ca lyagi, ²⁸ ca kavə asəkə kəjwa, ca kira ka uncitə miita. Wata kya luu, kya kərə ka məci. ²⁹ Makə fii lyawarənə nga Yoohana haalakii, wata təya shi, təya nḡərə waakii, təya nḡədfəgi.

Adəvənə nga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə

(Mat. 14.13-21; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)

³⁰ Ma ənjitə sləkee Yeesu ka tii ka waazanə, kə ənya tii aabiikii, təya ba ka ci patənə nga sətə dīi tii da sətə jigunyi tii ka ənja. ³¹ Əṅki ci ka tii, “Dzaamə səgaamə ka ndzaanə amə daanaamə ka hatə pooshi əndə davə, koona əpisəka.” Ma bii ci ka tii ha'ə, acii ma hatə dīi tii davə, agi shiishinə nə ənji laṇə aabiikii, taa rəgwa nga adə zəma, paa tii ka upaanə. ³² Wata təya palə asəkə kumbawalə ka hatə pooshi əndə davə. ³³ Ma təya palə, ənji laṇə nee ka tii. Kə shii ənji tə tii əsə. Wata ənjə a ma'ya asəkə vəranyinə patə. Təya huyi də səfa. Ma taabu'u mbu'i Yeesu tii da lyawarənaakii, tii kə mbu'i nḡkə. ³⁴ Yeesu a jimagərə asəkə kumbawala. Makə nee

ci ka dabaala laŋə, kə nyihə ci təgunuunatii, acii makə bagiinə yadə magəra ndzaa tii. Wata ca ndzanə dzəgunə ka tii uushi'inə laŋə.

³⁵ Ma ətsə kaa uusəra a kula, lyawarənə ŋga Yeesu a əntsahe aabiikii, əŋki tii ka ci, “Kə d̄ii kədəwanə, wiinə agi bilinə naamə ganə.

³⁶ Bawə ka ənjitsa, wa təya dzə ka d̄ərə zəmə ka natii nə ga ənjitsə kədəhə taa asəkə vəranə.”

³⁷ Amma əŋki Yeesu ka tii, “Unə nə vii ka tii zəma.” Əŋki tii ka ci: “Madamə inə kə gi ka ira buroodi ŋga kwaba gya'ə bəra'i, pooshi ka mbu'unə ka tii.” ³⁸ Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, “Moonə nə buroodi acii una? Dəmə ka tsaamətənə.” Makə tsaamətə tii, təya ba ka ci, “Tə'i buroodi tufə da hərəfinə bəra'i.”

³⁹ Wata Yeesu a ba ka tii, wa dabaala a ndzaanə tsəbukə tsəbukə agyanə kuzəna. ⁴⁰ Wata ənjə a ndzaanə tsəbukə tsəbukə. Hara ənji gya'ə gya'ə, hara ənji tufə pu'unə tufə pu'unə. ⁴¹ Yeesu a ŋgərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madəe ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə Əntaŋfə. Ca baatsəpaa buroodita, ca vii ka lyawarənaakii kaa təya təkəpaa ka ənja. Ca təkəpaa ka tii hərəfiitə bəra'i əsə. ⁴² Ənji patə a zəmə, təya əburə. ⁴³ Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəkətə burooditə da hərəfiitə mbədaanə, d̄əvə pu'u aji bəra'i. ⁴⁴ Ma ənjitə agi buroodita, dəbu'u tufə nə ŋguyirənə agitii.

*Wiinə ŋga Yeesu anə ma'inə
(Mat. 14.22-27; Yooh. 6.16-21)*

⁴⁵ Pii ma daba'əkii, Yeesu a ba ka lyawarənaakii, wa təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya takəŋwa ka ci aa tanəgi uunəva aasəkə vəranə ŋga Batəsayida, kaa ca ba ka dabaala a palə satii. ⁴⁶ Ma ənji agi palənə satii, ca ndərə aa giŋwə ka dfa də'wa. ⁴⁷ Ma ətsə ha pətəpəta, dzadə ahada uunəvə nə kumbawalətə dīi lyawarənaakii asəkəkii əsə. Ma ci naakii, ma'ə ci anə ndəra ci daanəkii. ⁴⁸ Wata ma ca nee, kə uugi gwazə kumbawalə dfanə dzawə ka lyawarənaakii, acii ka rəgwatə ci təya dzə aa dəvə nə mədə ka əgyanə də ŋgeerənə. Ma ətsə ha wurə wurə kaa ca pukə, Yeesu a shi aabiitii də wiinə anə ma'inə. Makə kaa ca ələgi abitii, ⁴⁹⁻⁵⁰ wata kə nee tii ka ci ca wii anə ma'inə. Ma nə tii ka nəhənə, bərəhinə ca shi. Makə nee tii ka ci, kə ŋgwali tii ka shaŋə, təya kaala vurənə. Pii pii wata Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Baneemə ka moodəfuunə, nyi əna, goona ŋgwalə." ⁵¹ Ca ndərəvə aasəkə kumbawalə aabiitii. Wata mədətə a dədəkə ha'ə. Kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə. ⁵² Ma adəvənaakii ka ənji dəbu'u tufə, pooshi tii paaratəgi acii ndalə nə haŋkalatii.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea də Ginazarətə
(Mat. 14.34-36)

⁵³ Makə tanəgi tii, təya mbu'u aanə hanyinə ŋga Ginazarətə, təya anəpaa kumbawalə davə ama uunəva. ⁵⁴ Jimagərənatii asəkə kumbawalə

6:46 6.46 Luka 5.16. **6:48** 6.48 Ayb. 9.8; Luka 24.28. **6:49-50** 6.49 Luka 24.37. **6:51** 6.51 4.39. **6:52** 6.52 8.16-18; Mat. 16.7-9.

ha'ə, wata pii ənji vəraatə a paaratəgi oo'i, Yeesu ətsa. ⁵⁵ Təya gwanə ka huyinə ka kyaara maβərəhə ənjatii taa dama patə anə hanyiita, təya kira tə tii ka ci asəkə ədzə baanatii, taa da patə fii tii nə ci davə. ⁵⁶ Taa dama patə gi ci, taa aasəkə uundzə vəranə, taa aasəkə mađuunə vəranə, ha'ə nə ənji ka kira ka ci ənji bwanea, təya banee ka tii asəkə luuma, təya kədii aciikii taa wata kəjeerənaakii, wa ənji bwanea a təβətə. Patənə ŋga ənjitə təβətə, kə mbə'i tii.

7

Alə'aada ŋga dzədzəshi'inə

(Mat. 15.1-9)

¹ Ma *Farisanyinə da hara maliminə ŋga *Yahudiinə ətə shi də Urusaliima, kə dzii tii də nə abii Yeesu. ² Ma təya nee, watiitə hara *lyawarənə ŋga Yeesu ka adənə yadə yibəgi ciinətii makə sətə bii alə'aada ŋga dzədzəshi'inətii. ³ Acii ma Farisanyinə da Yahudiinə patə, agi nə'unə nə tii alə'aada ŋga dzədzəshi'inə, pooshi tii ka adə zəmə yadə yibəgi ciinətii. ⁴ Taa tii kə shi a luuma maa, pooshi tii ka adənə, see mađa yibəgi tii ciinətii zəku'i. Tə'i əsə hara alə'aadanyinə lanə ətə lii tii, ci təya nə'u, təya cakubə sə ŋga sa də uushi'inə, da uudiinə, da əbu ŋga əndzənə, da ha ŋga baanə makə ətə baarii alə'aadatii.

⁵ Makə nee Farisanyinə da maliminə ha'ə, wata təya ləgwa ama Yeesu, əŋki tii, "Acii mi sanə pooshi lyawarənaaku ka nə'u alə'aada ŋga

6:56 6.56 Mat. 9.20; Slənə 5.15. **7:2** 7.2-4 Mat. 23.25; Luka 11.38-39; Kwal. 2.21-22.

dzədzəshi'inaama? Wata adənə nə tii zəmə yadə yibəgi ciinə nii?" ⁶ Əŋki Yeesu ka tii, "Asee gooŋga wabi anabi Isaaya agyanuunə, unə ənə ca nə'u tə Əntaŋfə də moodəfə bəra'i. Kə nyaahə ci sətə bii Əntaŋfə oo'i:

Ma ənjitsa, amatii ci təya haŋətə tə nyi, amma ma ədzəmətii, dzadə da nyi ka shaŋə.

⁷ Zabə nə paslənətii tə nyi,

acii ma alə'aadanyiitə ci təya dzəgunə ka ənja, banə ŋga əndə shiŋkinə, əntaa banaaki."

⁸ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Agi un- eenə nuunə ka bariya ŋga Əntaŋfə, una nə'u alə'aadanyinə ŋga ənja.

⁹ "Ha'ə dii kə upaa unə dabara ŋga kaa- reenə ka bariya ŋga Əntaŋfə, koonə nə'u alə'aadanyinə goonə. ¹⁰ Kə bii Muusa: Duunətə tə i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa məci, wa ənjə a bələgi tə ci. ¹¹ Amma ma unə, agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i, ma sətə dəbee əndə a vii ka dii taa məci, madfa bii ci ka tii, ma səna, 'Koorəbanə', makə banə: ŋga Əntaŋfə nə sətə, ¹² ma bii əndətə ha'ə, kə luuvuunə kaa ca bwasee ka tsakənə tə dii da məci. ¹³ Də ha'ə bwasee unə ka wabənə ŋga Əntaŋfə, koonə dzəgunə alə'aadanyinə goonə. Tə'i hara uushi'inə laŋə makə ətsə əsə cuuna də."

Uushi'iitə ca əjijnətə tə ənda

(Mat. 15.10-20)

¹⁴ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii, ca wabə ka tii, əŋki ci: "Fatəmə, unə patə, una

paaratəgi də sənə cii kya ba koonə. ¹⁵ Pooshi səndə ca dzəgərə aasəkə əndə da makii bahə ajjinətə tə ci. Amma sətə ca shigi da makii ca ajjinətə tə ci. [¹⁶ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.”]

¹⁷ Makə dzəgi Yeesu agi ənja, ca dzəgərə aasii. Lyawarənaakii a ləgwa amakii tadə mi ci misaalitsə a moo banə. ¹⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Patə da i unə kunə, pooshi unə paaratəgi oo'i, ma sətə ca dzəgərə da ma ənda, əntaa ci ca ajjinətə tə ca? ¹⁹ Acii maa kə zhimə əndə uushi, əntaa aa moodəfə nə ci ka dzənə, amma aa səkə nə ci ka dəmənə, ca gimagi.” (Wabənə nga Yeesu ha'ə, ca baarii oo'i, taa ŋgutə zəma, nga'ə ka adənə.) ²⁰ Uu'i Yeesu əsa, “Ma sətə ca shigi a moodəfə ənda, ci ca ajjinətə tə ci. ²¹ Acii a moodəfə əndə ci bwaya uushi a shigi, ca kavə tə ci ka də bwaya hiima, ca də badawaanə, ca hərə, ca bələ ənda, ²² ca aləhiinə, ca də bwaya suuna, ca də bwaya bwayaanə, ca gəəpə ənja, ca də ajjinəənə, ca sərəhə, ca pəfə ənda, ca də usha'ushaanə, ca də dəəkənə. ²³ Ma uushi'iitsə patə, a moodəfə əndə ca shigi, ca ajjinətə tə ənda.”

*Gi'inə nga məshipətə minə tə Yeesu
(Mat. 15.21-28)*

²⁴ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə, ca dzə aənə hanyinə nga Tiira. Ca dzəgərə aasii aaha əndə'i ənda. Pooshi ci ka uudənə ənjə a shii oo'ya, gatə nə ci. Amma patə da ha'ə pooshi umbi. ²⁵ Tə'i əndə'i minə, kə kəshi ginaaji tə uuzənətə uncitə minəkii. Makə fii ki habara

nga Yeesu, pii wata kya shi, kya gərə'waanə akəŋwaciikii. ²⁶ Ma kya, əntaa mitə Yahuda nə ki, amma mitə hanyinə nga Siroofinikiya. Wata kya kədii tə Yeesu kaa ca lyakagi ka uuzənatə ginaajita. ²⁷ Əŋki Yeesu ka ki, “Taku ka manjeevənə a əburə zəku'i. Pooshi nga'ə nə ŋgərətə zəmə nga manjeevənə, ənjə a kagi ka ədiinə.” ²⁸ Əŋki miita, “Ha'ə tanyi, 'ya'ə Daadə, amma taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə nga zəmətə ca kwaalagi acii manjeevənə.” ²⁹ Yeesu a ba ka ki, “Putə nga wabəətsaaku, duu saaku aasii. Kə dzəgi ginaaji ashii uuzənaaku.” ³⁰ Wata miitə a ənə satə aasii. Ma kya dzə aasii, pərəbə nə uuzənatə. Kə dzəgi ginaajitə ashitə.

Mbədəpaanə nga Yeesu də kadəguləma

³¹ Yeesu madə anə hanyinə nga Tiira, ca dzə danə hanyinə nga Sidoonə, da nga Dikapooli, ca mbu'u aama uunəvə nga Galili. ³² Wata ənjə a kira ka ci kadəguləma, paa ci ka mbee ka nyagi wabənə nga'ə əsə. Təya kədii tə Yeesu kaa ca kavə ciinə aanə kadəguləmətə, kaa ca mbədə. ³³ Yeesu a kəshagi tə ci aatanjala, ca ŋgavə moojiciinəkii aa limə kadəguləmətə, ca tifə giirənə aaciikii, ca uree ka gana nga əndətə, ³⁴ ca tsaamə aa dəgyə, ca ŋgi'i, əŋki ci də uura *Yahudiinə, “Eefata,” makə bana, “Wunəgi.” ³⁵ Pii wata liminə nga əndətə a wunəgi, ganakii əsə a pityapaa. Ca ndzanə nyagi wabənə nga'ə. ³⁶ Yeesu a dā bariya ka ənja, ga təya ba ka əndə sətə dfii. Amma ma ca tsakə dā bariya ka tii, ha'ə

nə tii ka tsakə baaba wabənəkii. ³⁷ Ma ənjitə fii patə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə, əŋki tii, “Yawaa, ma sətse dīi ci patə, ŋga'ə. Taa tə kadəguləminə, ka kavənə nə ci ka fanə, təya wabə.”

8

Adəvənə ŋga Yeesu ka ənji dəbu'u ənfwadə (Mat. 15.32-39)

¹ Ma daba'ə baanə gi'u, kə ənyi dabaala ka dza də nə abii Yeesu. Pooshi sə ŋga zəmə aciitii əsə. Yeesu a 'waa'watə tə lyawarənaakii aabiikii, əŋki ci ka tii, ² “Agi nəhənə nə nyi təgunuunə ŋga ənjitsa, acii baanə makkə nə tii ənshinə abiiki, pooshi tii da sə ŋga kavənə aa matii. ³ Madə kə kapaa nyi tə tii, təya dzə satii də mədəfənə, ka mbeenə nə mədəfənəkii ka tii a rəgwa, acii dzadə shi hara ənji.” ⁴ Əŋki lyawarənaakii, “Iitə saŋə dānaamə kaama upaa zəmə ganə agi bilinə bahə zəməvənə ka ənjitsa?” ⁵ Yeesu a ləgwa amatii, “Buroodi moonə nəndə acii una?” Əŋki tii ka ci, “Buroodi mədəfə.” ⁶ Wata Yeesu a ba ka dabaala, kaa təya ndzaanə patə, ca ŋgərə burooditə mədəfə, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii kaa təya təkəpaa ka ənja. Wata təya təkəpaa. ⁷ Tə'i əsə uuji hərəfinə gi'u aciitii. Ca ŋgərə, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ca vii ka lyawarənaakii. Təya təkəpaa

7:36 7.36 Mat. 8.4; 9.30-31; 12.16; Mar. 1.44-45; 5.43; 9.9; Luka 5.14-15; 8.56. **7:37** 7.37 'Wat. 1.31; Isaa. 35.5-6. **8:1** 8.1-10 6.32-44. **8:2** 8.2 Mat. 9.36.

ka ənji əsə. ⁸ Ənjitə gatə patə a zəmə, təya əburə. Wata lyawarənaakii a tsəkətə zəmətə mbədaanə, dəvə mədəfə. ⁹ Ma ənjitə zhimə, ka danə nə tii dəbu'u ənfwadə. Wata Yeesu a kapaa tə tii kaa təya palə satii. ¹⁰ Ma tii da lyawarənaakii əsə, pii wata təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya palə aanə hanyinə nga Daləmanuta.

*Alənə nga *Farisanyinə ka da ka tii sə nga hurəshishinə*
(Mat. 16.1-4)

¹¹ Ma daba'əkii, kə shi Farisanyinə, təya ndzanə da ka Yeesu mabizhinə, təya ba ka ci, kaa ca da ka tii sə nga hurəshishinə ətə ca baarii oo'i, tə'i ci da baawəda nga Əntanəfə. Ma ləguyi tii ha'ə, kaa təya shii təbənə tə ci. ¹² Kə ngi'i Yeesu də ngeerənə, ənki ci, "Ka mi sanə ci ənji nga zamanana a alə sə nga hurəshishinə kaa ənjə a da ka təya? Tantanyinə cii kya ba koonə, pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a da ka tii." ¹³ Wata Yeesu a unee ka tii. Ca ənə ka ndərəvənə aasəkə kumbawala, kaa ca tanəgi aatanəgi uunəva.

*Burəjanə nga Farisanyinə da nga *Hirudusə*
(Mat. 16.5-12)

¹⁴ Asee, kə zaanə ka *lyawarənə nga Yeesu nə ngərəənə buroodi. Wata rənjwə dyanə nəndə aciitii asəkə kumbawala. ¹⁵ Yeesu a dzalə tə tii, ənki ci, "Nəhəmə noonə na acii burəjanə nga Farisanyinə da nga Hirudusə." ¹⁶ Makə fi

8:11 8.11-12 Mat. 12.38-40; Luka 11.16,29-30. **8:11** 8.11 Yooh. 6.30; 1 Koor. 1.22. **8:15** 8.15 Luka 12.1.

tii ha'ə, təya gwanə ka wabənə ahadatii, əŋki tii, “Ma bii ci ha'a, ətə pooshi amə ŋgiraanə buroodi.” ¹⁷ Ma Yeesu, kə shii ci sətə ci təya ba. Wata əŋki ci ka tii, “Ya una, ka mi cuuna wabə agyanə ghatə buroodya? Ca'ə əndzə'i, ma'ə unə mapaaratəgimə kuna? Kə ndaləgi han̄kala goonə kwa? ¹⁸ Pooshi unə ka neenə də ginuunə kuna? Anii pooshi unə ka fanə də liminuuna? Pooshi unə ka buurətənə kwa? ¹⁹ Saa'itə ŋgirə nyi buroodi tufə, nya baatsəpaa, nya vii ka ənji dəbu'u tufə, dəvə moonə tsəkətuunə tə ətə mbədaana?” Əŋki tii ka ci: “Dəvə ta'i ta'i pu'u aji bəra'i tsəkətiinə.” ²⁰ Ca ənə ka ləgwanə ka tii, “Makə baatsəpaa nyi buroodi mədəfə ka ənji dəbu'u ənfwadə, dəvə moonə tsəkətuunə tə ətə mbədaana?” Əŋki tii ka ci: “Dəvə ta'i ta'i mədəfə.” ²¹ Əŋki ci ka tii, “Amma ca'ə əndzə'i ma'ə unə mapaaratəgimə nii?”

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də muurəfa

²² Wata təya mbu'u aasəkə vəranə ŋga Batəsayida. Ənjə a kira ka Yeesu muurəfa. Ənjə a kədii tə ci kaa ca kavə ciinə aashi muurəfəta, kaa ca upaa mbədənə. ²³ Wata Yeesu a kəsətə tə muurəfətə ka ciinə, təya dzəgi gatə də vəra. Dzəginatii, wata ca tifəvə giirənə aagi muurəfəta, ca kavə ciinə aanəkii. Əŋki ci ka ci, “Agi neenə nə hə ka uushi'inə nii?” ²⁴ Əndətə a tsaamə, əŋki ci, “Agi neenə nə nyi ka ənja. Amma makə ənfuginə cii kya nee, təya wiigi'i.” ²⁵ Yeesu a ənə ka kavə ciinəkii aagi əndəta.

Əndətə a tsaamə nga'ə, wata kə mbə'i ci, ca nee ka ha paŋgəraŋə. ²⁶ See Yeesu a ɗa bariya ka əndətə oo'ya, "Duu aasii. Ga ha ənə aasəkə vəranə."

*Banə nga Piita oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntaŋfə*

(Mat. 16.13-20; Luka 9.18-21)

²⁷ Wata Yeesu tii da lyawarənaakii a maɗə ka dzənə aasəkə vəranyiitə anə hanyinə nga Kayisariya Filipi. Ma təya dzə a rəgwa, ca ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, "Wu saŋə nə nyi ci ənjə a ba?" ²⁸ Əŋki lyawarənaakii, "Ma nə hara ənji ka bana, hə nə Yoohana əndə ɗa bapətisəma. Əŋki hara ənji, hə nə anabi Iliya. Hara ənjə a ba əsa, əndə'i anabi nga ŋukə nə hə." ²⁹ Əŋki Yeesu, "Ya unə noona? Wu nə nyi cuuna ba?" Piita a jikəvə, əŋki ci, "Hə nə Matadəkii nga Əntaŋfə." ³⁰ Wata Yeesu a ɗa ka tii bariya oo'i, "Goona ba wabəətsə agyanəki taa ka wu."

Wabənə nga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mat. 16.21-28; Luka 9.22-27)

³¹ Wata Yeesu a ndzaŋə dzəgunənə ka lyawarənaakii, ca wabə agyanə naakii nə, əŋki ci, "Tyaşə ma *Uuzənə nga ənda, see a sa ci cibənyinə laŋə. Kadə nə gayinə da madiigərə limanyinə da maliminə a kaaree ka ci, ənjə a bələgi tə ci. Ma ka makkənə nga uusəra, ka maɗənə nə ci agi maməətə ənja." ³² Furəŋə bagi Yeesu ka tii ətsa. Makə fii Piita ha'a, wata ca

8:28 8.28 6.14-15; 9.11-13; Luka 7.16. **8:29** 8.29 Mat. 16.16.

8:30 8.30 9.9. **8:31** 8.31 9.30-32; 10.32-34.

kəsəgi tə ci aantəngala, ca wazə ka ci. ³³ Amma Yeesu a zə'ugi, ca tsaamə tə lyawarənaakii. Ca wazə ka Piita, əŋki ci, “Dzəgi abiiki, *Seetanə! Ma hiimatsaaku, ŋga əndə shiŋkinə, əntaa ŋga Əntanfə.”

³⁴ Wata Yeesu a 'wa tə dabaala da lyawarənaakii aabiikii. Əŋki ci ka tii, “Taa wu patə ca moo nə'unə tə nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca ŋgərə ənfwə ŋga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi. ³⁵ Tada wu patə ca da gazhi'waanə ŋga gərətə əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma tada wu patə ətee ka əpinaakii putə ŋga nə'unə tə nyi da putə ŋga Njunyi Habara, ci na luupaa əpinaakii. ³⁶ Mi saŋə nə bwatya ŋga upaa patənə ŋga uushi'inə asəkə duuniya, amma əndə ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii. ³⁷ Madə kə zii əpinə ŋga ənda, pooshi uushi cii kəya vii kaa ca ənə ka upaa də əpinəkii. ³⁸ Ma agi ma'waslyakə zamanana ənə ci ənjə a kaaree ka Əntanfə, ma əndətə dfi ayinə tə ci ka wabənə agyanəki da agyanə wabənaaki, ma nyi Uuzənə ŋga ənda, kadə nə ayinə a da tə nyi ka wabənə agyanə əndəta uusəratənii kya shi agi məghərəvənə ŋga Daadə da ŋga malaaba malaa'ikanyinə.”

9

¹ Əŋki Yeesu ka tii əsa, “Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i hara ənji ganə ahadaamə na nee də

8:34 8.34-35 Mat. 10.38-39; Luka 14.27; 17.33; Yooh. 12.25.

8:34 8.34 1 Piita 2.21. **8:38** 8.38 Mat. 10.33; Luka 12.9.

ginətii, tii ma'ə maməətəmə, ka *ηwanjuunə nga Əntanjə da baawəfaakii."

Məghərəvənə nga Yeesu

(Mat. 17.1-13; Luka 9.28-36)

² Ma daba'ə baanə kuwa, Yeesu a ηgərə tə i Piita, da Yakubu da Yoohana, ca kərə tə tii aanə magərə giŋwa, wata tii ha'ə. Ma təya nee, wata ca zə'wə akəŋwaciitii, ³ bərənə nə kəjeerənaakii tyaslyasly. Pooshi əndə asəkə duuniya ca mbee ka kubəgi kəjeerənə nduudfa ha'a makə əta. ⁴ Wata ma təya nee, watiitsə i anabi *Iliya da Muusa, təya wabəshi da Yeesu. ⁵ Wata Piita a ba ka Yeesu, əŋki ci, "Maləma, ηga'ə dīi makə ganə niinə. Taku keena ratə koonə tsakabanyinə makkə, naaku rəŋwə, ηga Muusa rəŋwə, ηga Iliya rəŋwə." ⁶ Ma wabi ci ha'ə, acii kə ηgwaləgi tii ka shaŋə, paa ci shii sə ηga banə. ⁷ Wata məzhidəkwyataminə a zadəgi daganətii. Ma təya fa, əndə a wabya dagi məzhidəkwyataminəkii, ca ba, "Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudagi səkəki. Famə tə ci." * ⁸ Ma i Piita tsaaməgi, maneemə tii taa ka wu abitii ma'ə madfaamə Yeesu.

⁹ Ma təya dzə də jimanə satii a giŋwa, Yeesu a da ka tii bariya, əŋki ci, "Goonə ba taa ka wu tə sətə nee unə, see daba'ə madənaaki agi maməətə ənja, nyi *Uuzənə ηga ənda." ¹⁰ Kə luuvə tii bariyatə dīi ci ka tii. Amma ma ahadatii satii, kə laaguyi tii, əŋki tii, "Mi da nə madəne agi maməətə ənja?" ¹¹ Təya ba ka Yeesu, "Aa mi

9:1 9.1 Mat. 16.28. * **9:7** 9.7 1.11; famə: Dzək. 18.15. **9:9** 9.9 7.36; 8.30.

dii ci maliminə a ba oo'i, Iliya na takəŋwa shine ka Aləmasiihu?" ¹² Yeesu a ba ka tii, "Weewee ha'e makə ətsa, Iliya na shi zəku'i ka hadatəgi də patənə ŋga uushi'inə. Əntaa tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə ŋga Əntanfə oo'i, ka sanə nə Uuzənə ŋga əndə cibənyinə kama kama, ənjə a kaaree ka ci kwa?" ¹³ Amma wanyinə ka banə koonə, kə uugi Iliya shine. Kə dii ənji ka ci sətə kadeesəkə ka tii patə, makə sətə dii manaahəkii agyanəkii asəkə ləkaləkatə ŋga Əntanfə."

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci

(Mat. 17.14-21; Luka 9.37-43)

¹⁴ Mbu'unatii aabii hara *lyawarənə, wata təya lapaa kə ndzaanə danƙana ka tii də na, maliminə a ɗa ka tii mabizhinə. ¹⁵ Makə nee ənji patə ka Yeesu, kə dii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə. Təya hwaya aabiikii, təya nəhəpaa tə ci. ¹⁶ Yeesu a ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, "Anə mi nuunə ka ɗa mabizhina?" ¹⁷ Wata əndə'i əndə ahada danƙana a jikəvə, əŋki ci, "Maləma, kə kira nyi ka hə uuzənaaki, acii tə'i ginaaji anəkii. Pooshi ci ka mbee ka wabənə. ¹⁸ Taa guci patə, maa kə ma'i ginaaji anəkii, ginaajikii a uurəvə tə ci aa panə. Əbwyənə nə cikufinə amakii. Ca tsəbə linyinə. Shishinəkii patə a huurəgi shindəŋə. Kə kədii nyi acii lyawarənaaku, kaa təya lyaakagi ginaajikii, amma kə təkuree tii." ¹⁹ Fanə ŋga Yeesu ha'e, əŋki ci ka tii, "'Ya'əmə, unə ənji ŋga

9:11 9.11-13 Mal. 3.23-24; Mar. 8.28. **9:13** 9.13 Mat. 11.14; Luka 1.17; Yooh. 1.21.

zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntaŋfə. Ca'ə guci saŋə nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dīi.” ²⁰ Wata ənjə a kira uuzətə ka ci.

Makə nee ginaajitə ka Yeesu, wata ca dəgəpaa tə uuzətə də ŋgeerənə. Uuzətə a kula. Fuudənə nə ci a panə. Əbwyənə nə cikufinə amakii. ²¹ Wata Yeesu a ləgwa ama dii uuzətə, əŋki ci, “Guci saŋə ndzaŋətə ka ca?” Əŋki dii, “Ndzaŋə ka saa'itə ci ma'ə uundzəkii. ²² Laŋə jikə ginaajitə ka uudə bələginə tə ci də kaalagərənə tə ci aagi gunə da i aagi ma'inə. Nəhuu təgunuunə geenə. Tsakuu tiinə, maɸa ka mbeenə nə hə.” ²³ Əŋki Yeesu ka ci, “Maɸa ka mbeenə nə nyi, bii ha? Paa ha shii oo'i, ma əndətə gi'i tə Əntaŋfə, taa mi patə ka mbeenə nə ci ka ɸatənə kwa?” ²⁴ Pii wata dii uuzətə a jikəvə də ŋgeerənə, əŋki ci, “Kə gi'i nyi tə Əntaŋfə. Tsakuu tə nyi kaa nya tsakə gi'inə tə ci.”

²⁵ Makə nee Yeesu, wiitə ənji ka ja də nə anətii də huyihuyi, ca wazə ka ginaaja, əŋki ci, “Ginaajinə kavə tə uuzənə ka kadəguləməəna, wanyinə ka wazənə ka hə, shigi ashii uuzəəna. Ga ha ənya aashikii ma'a.” ²⁶ Wata ginaajitə a kapaa vurənə də ŋgeerənə, ca dəgə tə uuzətə də ŋgwaanɸwa'ənə, ca shigi ashikii. Wata lakə nə uuzətə makə mantəkii. Ma nə ənji patə ka banə, “Mantəkii nə uuzətəsa.” ²⁷ Amma Yeesu a kəsətə tə uuzətə ka ciinə, ca maɸee ka ci.

²⁸ Ma ətə dzəgərə Yeesu aasii, makə nee lyawarənaakii pooshi əndə abitii, təya ləgwa

amakii, ɛŋki tii, “Mi sanɔ dʒii tɔkuree inɔ ka lyaakagi tɔ ginaajitsa?” ²⁹ Yeesu a ba ka tii, “Pooshi taa mi ca lyaakagi tsarɔ ŋga ginaajitsa, see dɔ dɔ'wa kɔ uugi.”

ɔnɔnɔ ŋga Yeesu ka wabɔnɔ agyanɔ ɔntɔnaakii

(Mat. 17.22-23; Luka 9.43-45)

³⁰ Makɔ ma'i tii gatɔ, tɔya palɔ danɔ hanyinɔ ŋga Galili. Ma Yeesu, paa ci mwayi ɔnjɔ a shii taa da nɔ ci, ³¹ acii agi dzɔgunɔnɔ nɔ ci uushi'inɔ ka lyawarɔnaakii. Ca dzɔ dɔ wabɔnɔ ka tii agyanɔ naakii na, ca ba, “Ka vɔginɔ nɔ ɔnji tɔ Uuzɔnɔ ŋga ɔndɔ aacii ɔnja, tɔya bɛlɔgi tɔ ci. Maa kɔ bɛlɔgi ɔnji tɔ ci, ma ka makkɔnɔ ŋga uusɔra, ka madɔnɔ nɔ ci agi mamɔtɔ ɔnja.” ³² Amma, ma lyawarɔnaakii, paa tii paaratɔgi dɔ sɔtɔ cii kɔya ba ka tii. Kɔ ŋgwalɔgi tii ɔsɔ ka lɔgwanɔ ka ci agyanɔkii.

Wu sanɔ palee dɔ gawuuna?

(Mat. 18.1-5; Luka 9.46-48)

³³ Makɔ mbu'i tii aa Kafarɔnahumɔ, tɔya dzɔgɔrɔ aasii. Yeesu a lɔgwa ama lyawarɔnaakii, ɛŋki ci, “Agyanɔ mi sanɔ njuuna dɔa mabizhinɔ una shi a rɔgwa?” ³⁴ Amma pooshi tii jikɔ ka Yeesu, acii ma tɔya shi a rɔgwa, kɔ dʒii tii mabizhinɔ ahadatii oo'i, “Wu sanɔ palee dɔ dʒuunuunɔ ahadaama?” ³⁵ Wɔta Yeesu a ndzaanɔ, ca 'wa tɔ tii patɔ pu'u aji bɔra'i, ɛŋki ci ka tii, “Taa wu patɔ mwayi ndzaanɔ ka matakɔŋwanɔ, wa ca ndzaa ka moodɔba'a, wa ca ndzaa ka ɔndɔ slɔnɔnɔ ka ɔnji patɔ ɔsɔ.”

³⁶ Wata ca ɲgərə uuzənə, ca kəɲee ahadatii. Ca gapətə tə uuzəta, əŋki ci ka lyawarənaakii, ³⁷ “Taa wu liwə uuzənə, maɗa putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa. Ma əndətə liwu tə nyi, əntaa wata tə nyi liwə ci, amma tə Əndətə sləkee ka nyi liwə ci.”

Ma əndətə makaareemə kaamə, naamə nə ci (Luka 9.49-50)

³⁸ Wata Yoohana a jikəvə ka Yeesu, əŋki ci, “Maləma, kə nee inə ka əndə ca lyaakagi ginaajinyinə də ləməku. Amma makə nee inə, paa ci ka maguɲuura deenə, kə təɲapaa inə tə ci.” ³⁹ Əŋki Yeesu ka ci, “Goona təɲapaa tə ci. Acii ma əndətə ca ɗa sə ɲga hurəshishinə də ləməki, pooshi ci ka wabənə bwayakii aɲyanəki kwakwatə. ⁴⁰ Ma əndətə makaareemə kaamə, naamə nə ci. ⁴¹ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə ca gyacii koonə ma'inə ka sanə putə ɲga ətə dīi unə ɲga Aləmasiihu, weewee ka upaanə nə ci shikwaakii.”

Uushi'iitə na ɗa tə ənda putə ɲga slənə 'waslyakəənə

(Mat. 18.7-9; Luka 17.1-2)

⁴² “Taa wu patə kavə tə taa rəɲwə agi man-jeeviitə vii ka nyi gooɲga kaa ca pu'u, gəɗə anəvə təɲwə aa uurakii ka ci də ɲga'əənə, əɲjə a kagərə tə ci aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

⁴³ “Maɗa ciinəku ca kavə tə hə ka ɗa 'waslyakəənə, lagi. Gəɗə gi hə ka upaa əpinə

9:35 9.35 10.43-44; Mat. 20.26-27; Luka 22.26. **9:37** 9.37 Mat. 10.40; Luka 10.16; Yooh. 13.20. **9:40** 9.40 Mat. 12.30; Luka 11.23.

ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə yadə ciinə acii dzənə da ciinəku bəra'i aagi gunə ətə pooshi ka əntənə.

[⁴⁴ Acii ma davə, pooshi kantəhudənyiiṭə ca adə tə əɲji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.]⁴⁵ Madə sədəku ca kavə tə hə ka da 'waslyakəənə, lagi. Gədə gi hə ka upaa əpine ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə yadə sədə acii ndzaanə da i sədəku bəra'i, əɲjə a ka tə hə aagi gunə. [⁴⁶ Ma davə, pooshi kantəhudənyiiṭə ca adə tə əɲji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.]⁴⁷ Madə ginəku ca kavə tə hə ka da 'waslyakəənə, hurə'yagi. Gədə gi hə aagi *ɲwanɲuunə ɲga Əntaɲfə də ginə rəɲwə acii ndzaanə da i ginəku kyakya'ə bəra'i, amma əɲjə a ka tə hə aagi gunə.⁴⁸ Ma davə, pooshi kantəhudənyiiṭə ca adə tə əɲji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.

⁴⁹ “Də gunə nə Əntaɲfə a hadatə də taa wu patə, makə ətə ci əɲjə a hadatə zəmə də zhatana.⁵⁰ Nɲunyikii nə zhatana. Amma madə kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi əɲji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə. Ndzaamə ka əɲji makə zhatanə agi dzəgudə. Ndzaashimə agi jamənə.” †

10

Dzəgunənə ɲga Yeesu agyanə lakəgi minə (Mat. 19.1-12; Luka 16.18)

9:43 9.43 Mat. 5.30. **9:47** 9.47 Mat. 5.29. **9:48** 9.48 Isaa. 66.24. **9:49** 9.49 Leew. 2.13. † **9:50** 9.50 jamənə: Luka 2.14; 1 Tees. 5.13; Rooma 12.18.

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə gatə, ca palə aanə hanyinə nga Yahudiya, ca tanəgi gəərə nga Urəduənə. Ənjə a ənə ka dza də nə abiikii. Ca ənə əsə ka dzəgunə ka tii wabənə nga Əntanjə makə ətə sənaavə ci. ² Wata hara *Farisanyinə a shi aabiikii, təya alə rəgwa nga təkənə tə ci də ləgwanə amakii, əŋki tii, “Ya əna, kə vii bariya gaamə rəgwa ka əndə a lakəgi minaakii kwa?” ³ Əŋki Yeesu ka tii, “Mi nə bariya nga Muusa ka banə koona?” ⁴ Əŋki tii, “Kə kapaa Muusa rəgwa ka ŋgurə a naahə ləkələkatə nga lakəgi minaakii, ca lakəgi tə ki.” ⁵ Əŋki Yeesu, “Ma nyaahə Muusa bariyatsə ha'a, acii ndalənə nga ədzəmuunə. ⁶ Amma saa'itə tagii Əntanjə duuniya, ŋgurə da minə ghənyi ci tə ənja. ⁷ Ca ba: Putakii ha'ə, wa ŋgurə a bwasee ka dii da məci, ca ləbə tii da minaakii, ⁸ təya ndzaa shishinə rəŋwə. Də ha'ə ndzaanə tii əndə rəŋwə, əntaa ənji bəra'i ma'ə. ⁹ Aciikii, ma sətə gəŋutəgi Əntanjə, ga əndə a təkəe.”

¹⁰ Makə ənəgərə tii aasii, wata *lyawarənə nga Yeesu a ləgwa amakii agyanə wabəətsa. ¹¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Taa wu patə lakəgi mi-naakii, ca ŋgərə əndə'i minə, kə ali ci hiinə ətsa, ca da 'waslyakəənə ka təkəŋwatə minaakii. ¹² Madə minə əsə dzəgi satə atsa ŋgurii, kya dzə ka ŋgərə əndə'i ŋgura, aləhiinə nə ki ka d'anə.”

10:1 10.1 Luka 9.51. **10:3** 10.3-4 Mat. 5.31. **10:6** 10.6 'Wat. 1.27. **10:7** 10.7 'Wat. 2.24. **10:11** 10.11-12 Mat. 5.32; Luka 16.18; 1 Koor. 7.10-11.

Daanə barəkaanə nga Yeesu ka uuji manjeevənə

(Mat. 19.13-15; Luka 18.15-17)

¹³ Agi kiranə nə ənji manjeevənə ka Yeesu kaa ca daanə ciinə nga barəkaanə aanətii. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii nguruunə ka ənja. ¹⁴ Makə nee Yeesu ha'a, wata səkəkii a bəzəgi. Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Uneemə ka manjeevənə kaa təya shi aabiiki, goona təŋa tə tii, acii ka tsarə nga ənji makə tii də *ŋwanjuunə nga Əntanfə. ¹⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə pooshi luuvə ka Əntanfə a ndzaanə ka ŋwanwaakii makə sətə ci uuzənə a luuvə, pooshi ci ka upaa dəmənə aagi ŋwanjuunə nga Əntanfə shaŋə.” ¹⁶ Wata Yeesu a fədə manjeevənə aashikii, ca ŋgərə ciinəkii, ca daanə ka tii barəkaanə.

Əndə gəna

(Mat. 19.16-30; Luka 18.18-30)

¹⁷ Ma ətsə Yeesu a madə kaa ca palə saakii, wata əndə'i əndə a shi də huyihuyi, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, əŋki ci ka ci, “Maləma, ma hə kamə, ŋunyi əndə nə hə. Mi dəbee danəki kaa nya upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwa?” ¹⁸ Əŋki Yeesu ka ci, “Ka mi cii kwa 'wa tə nyi ŋunyi ənda? Pooshi ŋunyi əndə madaamə Əntanfə ci rəŋwə dyanə. ¹⁹ Kə shii hə bariya nga Əntanfə, waatoo, Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda nga jirakənə anə ənda, ga ha gəpətə uushi nga ənda, gadee ka i duu da muu.”

²⁰ Əŋki əndəta, “Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi daga nyi ma'ə uuzənə.” ²¹ Wata Yeesu a tsaamə tə ci, kə kadeesəkə əndəkii ka ci, əŋki ci ka ci, “Uushi rəŋwə mbədaanə ka hə ŋga d'anə. Ma d'anəkwa, duu ka d'ərəmagine də uushi'inaaku, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Mad'a kə d'ii hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntan'fə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi.”

²² Makə fii əndətə ha'ə, wata ca geegi ka ginəkii təku təku, ca palə saakii də mabətəsəka, acii laŋə dərəva nə gəna aciikii.

²³ Wata Yeesu a zə'ugi aabii lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, “Dzawə dərəva nə dəmənə ŋga əŋji gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntan'fə.” ²⁴ Kə d'ii ka lyawarənaakii ka sə ŋga hurəshishinə nə wabənaakii. Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci “Manjeevənaakya, dzawə nə dzənə aagi ŋwanjuunə ŋga Əntan'fə. ²⁵ Gəfə dəməginə ŋga ŋgyalooba ka rəgwa shinə ŋga libəra də ŋgufənə, acii dəmənə ŋga əndə gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntan'fə.” ²⁶ Kə dzəgəpaa tə lyawarənaakii ka shaŋə, təya laagwa ahadatii, əŋki tii, “Mad'a ha'ə əna, aa wu d'ii nə upaa luupaana?” ²⁷ Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, “Ma əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka d'atənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntan'fə, ka d'atənə nə ci taa mi, acii naakii nə baawəda patə.”

²⁸ Wata Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, “Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə hə.” ²⁹ Əŋki Yeesu ka tii,

10:21 10.21 Mat. 19.21. **10:22** 10.22 Jab. 62.11. **10:27** 10.27 Mat. 19.26.

“Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə bwasee ka yaakii, taa ndzəkəŋushi'inəkii, taa məci, taa dii, taa manjeevənaakii, taa raakii, madə ka putaaki bwasee ci da ka putə ŋga Ŋunyi Habara, ³⁰ ka upaanə nə ci yinyinə, i ndzəkəŋushi'inə, i manjeevənə, i mənənyinə, i rənyinə, gya'ə agi saa'ina, palee ka ətə bwasee ci aa ba'ə. Amma, ka cibeənə nə ənji ka ci. Ma daba'əkii, ka upaanə nə ci əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə agi zamanatə na shi. ³¹ Amma laŋə nə matakəŋwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Laŋə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəŋwanyinə.”

Makkənə ŋga wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mat. 20.17-19; Luka 18.31-34)

³² Ma daba'əkii, Yeesu a madə tii da lyawarənaakii, kaa təya dzə aa Urusaliima. Ma təya palə a rəgwa, Yeesu a ta kəŋwanə ka tii. Amma, ma tii, pooshi tii ka mabanee ma'yanə. Ma ənjitə ca shi daba'ə əsa, kə ŋgwali tii. Yeesu a ənə ka 'waginə tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Ca ndzaŋə banə ka tii agyanə sətə na dfa tə ci. ³³ Əŋki ci, “Fatəmə ŋga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma davə, ka dzənə nə ənji ka viinə tə Uuzənə ŋga əndə aacii madiigərə limanyinə da maliminə, təya lagi ka ci gəŋwanə ŋga bələnə, təya vii tə ci aacii ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə. ³⁴ Ma təya, ka ŋusənə nə tii tə ci, ka tiifənə nə tii giirənə aashikii, təya fəslə, təya

bələgi tə ci. Ma ka makkənə nga uusəra, ka madətənə nə ci agi maməətə ənja.”

Kədiinə nga Yakubu tii da Yoohana
(*Mat. 20.20-28*)

³⁵ Wata i Yakubu tii da Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya, a shi aabii Yeesu, əŋki tii ka ci, “Maləma, tə'i uushi ciina uudə kaa ha da keenə.” ³⁶ Əŋki Yeesu, “Mi cuuna uudə nya da koonə?” ³⁷ Əŋki tii, “Vii keenə rəgwa nga ndzaanə atanjalaku agi duunuunaaku, əndə'i da ciizəmaku, əndə'i əsə da madzənaku.”

³⁸ Amma əŋki Yeesu, “Mashiimuunə sətə cuuna kədii. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa? Ka mbeenə nuunə ka sə'watə bapətisəma makə ətə nə ənjə a da ka nyi kwa?” ³⁹ Əŋki tii ka ci, “Awa, ka mbeenə niinə.” Yeesu a ba ka tii, “Weewee, ma cibətə nii kya sa, ka sanə nuunə. Ma bapətisəmatə nə ənjə a da ka nyi əsə, ka dfanə nə ənji koonə.

⁴⁰ Amma, ma ndzaanə atanjalaki, əntaa nyi nəndə da baawəda nga viinə. Ma hatsa, nga ənjitə tadəpaa əntanfə tə tii.”

⁴¹ Fanə nga hara lyawarənaakii pu'u tə wabəətsa, wata səkətii a bəzəgi aashi i Yakubu tii da Yoohana. ⁴² Wata Yeesu a 'watə tə tii patə aabiikii, əŋki ci, “Kə shii unə oo'i, ma ənjitə ŋgirə ənjitə mashiimə tə əntanfə kaa təya da ŋwanuunə agyanətii, tii ca hanətə natii na. Ma madiigərə ənjatii əsə, agi kanə nə tii ka tii bariya də baawəda. ⁴³ Amma, ma una, pooshi ka dfanə

10:34 10.34 15.15-20. **10:38** 10.38 Mat. 26.39; Mar. 14.36; Luka 12.50; 22.42; Yooh. 18.11. **10:39** 10.39 Slənə 12.2.

ha'ə ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə. ⁴⁴ Ha'ə taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava ka ənji patə. ⁴⁵ Acii ma shi nyi *Uuzənə ŋga ənda, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə də ənji laŋə.”

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də Barətimawə muurəfa

(Mat. 20.29-34; Luka 18.35-43)

⁴⁶ Wata i Yeesu da lyawarənaakii a mbu'u aasəkə vəranə ŋga Yarikoo. Makə ma'i tii da hara ənji laŋə, təya palə, wata təya lapaa muurəfə dasə ka kədiinə atəŋgala rəgwa. Ma ləməkii, Barətimawə, uuzənə ŋga Timawə. ⁴⁷ Makə fii ci oo'i, Yeesu əndə Nazaratu ətsə ca pitəgi, wata ca maddee ka uuraakii ka banə, əŋki ci, “Yeesu, *jijinə ŋga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki.” ⁴⁸ Ənji laŋə a wazə ka ci, kaa ca ndzaa kəda'ə. Amma wata ca tsakə ŋgəree ka uurakii palee ka əta, əŋki ci, “Jijinə ŋga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki.” ⁴⁹ Yeesu a kəŋaanə, əŋki ci, “Wamə tə ci.” Təya 'wa tə muurəfəta, əŋki tii ka ci, “Dawə moodasəka, madətə, aɡi 'wanə nə ci tə hə.” ⁵⁰ Wata həryatə muurəfətə a madətə, ca kagi gwadaakii, ca shi aabii Yeesu. ⁵¹ Əŋki Yeesu ka ci, “Mi cii kwa moo nya da ka ha?” Əŋki muurəfəta, “Maləma, ŋga'ə ka nyi kaa nya ənə ka neenə ka ha.” ⁵² Əŋki Yeesu, “Duu saaku, kə

10:43 10.43-44 9.35; Mat. 23.11; Luka 9.48. **10:45** 10.45 Mat. 20.28. **10:47** 10.47-48 Mat. 20.30-31.

mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi." Pii wata ca ənə ka neenə ka ha, ca dzə atsaə Yeesu a rəgwa.

11

Dəmənə nga Yeesu aasəkə vəranə nga Urusaliima

(Mat. 21.1-11; Luka 19.29-40; Yooh. 12.12-19)

¹ Ma ətsə tii kədəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə nga Urusaliima, kə lapaa tii vəranəyinə nga Bayitifaaji da Bayitaniya, ashi giŋwə nga Zayitunə. Wata Yeesu a sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i ² də banə ka tii, "Dəmə aasəkə vəraatə akəŋwacii unə. Mada kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə uundzə vamənda gwalə, pooshi ənji sha ŋgirə aa ba'akii. Pəryatəmə, una kira. ³ Mada kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna dā ha'ə, bamə ka ci: 'Slandanə mwayi. Ka ənyapaaginə nə ci pii pii'."
⁴ Wata təya madə, təya palə, təya lapaa uundzə vaməndakii magwaləkii a uura mayi, atəŋgala rəgwa. Ma təya pərə, ⁵ ənjitə kəŋaanə davə a ləgwa amatii, əŋki tii, "Ka mi cuuna pərəgi uundzə vaməndatsa?" ⁶ Təya ba makə sətə bii Yeesu ka tii. Wata ənjitə a unee ka tii, təya pərə, ⁷ təya kira uundzə vaməndatə ka Yeesu, təya luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba'a vaməndata. Yeesu a ndərəvə aa ba'akii. ⁸ Makə ŋgirə Yeesu aaba'a vaməndata, ca palə, ənji laŋə a sasafəpaa kəjeerənyinatii a rəgwa. Hara ənjə a pusha ba nga ənfuginə də bilə, təya sasafə a rəgwa. ⁹ Ma

ənjitə davə, dakəŋwaciikii da daba'əkii patə, kə ŋgəree tii ka uuratii, təya ba, “Dəlanə də Əntanfø. Tə'i barəkaanə aşi əndətə shi də ləmə ŋga Slandana. ¹⁰ Tə'i barəkaanə agi ŋwanjuunə ŋga dzədzəshi'inaamə *Dawuda ətə nii kəya də. Dəlaamə də Əntanfø.”

¹¹ Mbu'unə ŋga Yeesu aasəkə vəranə ŋga Urusaliima, wata ca dəməgərə aasəkə *yi ŋga Əntanfø. Ca tsaamətə uushi'inə patə asəkəkii. Makə dīi ci kə uugi kədəwanə danə, wata ca madə tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, təya ənə aa Bayitaniya.

*Naalaginə ŋga Yeesu tə ənfwə uudəva
(Mat. 21.18-19)*

¹² Pukətə hakii təya ənya də Bayitaniya, wata madəfənə a də tə Yeesu. ¹³ Ca nee ka ənfwə uudəvə dzadə gi'u, ca palə aatsaa ənfukii ka tsaamətənə mbu'u ka upaanə nə ci pookii. Amma makə mbu'i ci aatsakii, ma ca nee, wata ba səgafə, acii ma saa'ita, əntaa saa'i ŋga poonə ŋga uudəva. ¹⁴ Wata Yeesu a naalagi tə ənfuta, əŋki ci, “Pooshi hə ka poonə bahə kaa əndə a adə pawaku ma'ə.” Kə fii lyawarənaakii əsə.

*Dzənə ŋga Yeesu aasəkə *yi ŋga Əntanfø
(Mat. 21.12-17; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)*

¹⁵ Mbu'unatīi aasəkə vəranə ŋga Urusaliima, Yeesu a dəməgərə aasəkə yi ŋga Əntanfø. Wata ca ndzanə shaabagi tə ənji də fiiriinə davə, ca dzaadzapaa ha ŋga pəra kwaba da dəgələnyinə ŋga ənji dərə də bilyamasariinə. ¹⁶ Pooshi ci

11:9 11.9 Jab. 118.26.

11:10 11.10 Jab. 148.1; Mat. 20.30-31.

11:13 11.13 Luka 13.6.

luuvə kaa ənjə a kərə uushi dasəkə yi nga Əntanjə. ¹⁷ Ca dzəgunə ka tii, əŋki ci, “Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, ma bii Əntanjə, 'Yi nga dā də'wa nga patənə nga slikərənə 'wanə ənji yaaki.' Amma ma una, kə geegyuunə ka yikii ka ha nga umbənə nga mahiirənə.”

¹⁸ Makə fii madiigərə limanyinə da i *mal-iminə nga bariya, wata təya alə rəgwa nga bələnə tə Yeesu. Aci kə ɲgwalee ci ka tii, makə nee tii, kə dīi ka ənji ka sə nga hurəshishinə nə dzəgunənaakii ka tii. ¹⁹ Danə nga kədəwanə, Yeesu tii da lyawarənaakii a dzəgi asəkə vərənə.

Huurəginə nga ənfwə uudəvəta

(Mat. 21.20-22)

²⁰ Pukətə hakii deerənə, təya ənya aasəkə vərənə, wata ma təya tsaaməgi, kə huurəgi ənfwə uudəvətə hwa'ə dənə ka slərəginəkii.

²¹ Ma Piita, kə buurətə ci sətə dīi. Wata əŋki ci ka Yeesu, “Maləma, tsaaməgi. Ma ənfwə uudəvətə naalagi hə, kə huurəgi hwa'ə.” ²² Yeesu a ba ka tii, “Viimə gooŋga ka Əntanjə. ²³ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə gi'i tə Əntanjə, ka mbeenə nə ci ka banə ka giɲunə oo'i, Mbuduu, ha dzə ka kulagərənə aagi uunəva. Madā kii ci nəkii də ədzəmə rəɲwə oo'i, ka danə nə Əntanjə ka ci sətə kədii ci, ka dānə ka ci. ²⁴ Aciikii wanyinə ka banə koonə, taa mi patə kədii unə də də'wa, kamə nuunə oo'i kə upaa unə səkii, ka upaanə nuunə əsə. ²⁵ Waatoo, taa guci

11:17 11.17 Isaa. 56.7; Irim. 7.11.

11:18 11.18 12.12; 14.1-2.

11:23 11.23 Mat. 17.20; Luka 17.6.

11:24 11.24 Mat. 7.7; Luka 11.9.

nuunə ka dfa də'wa, madfa tə'i əndə kəsəpaa unə a moodəfuunə, tifyagimə tə ci, kaa Dəsənuunə ətə dadagyə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə.

[²⁶ Amma madfa pooshi unə tifyagi tə hara ənja, pooshi Dəsənuunə ətə dadagyə ka tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə əsə."]

Wu vii baawəda ka Yeesu
(*Mat. 21.23-27; Luka 20.1-8*)

²⁷ Mbu'unatii aa Urusaliima, ma Yeesu a dzə də wiigi'inə asəkə *yi nga Əntənfə, wata madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə a shi aabiikii.

²⁸ Wata təya gwanə ka ləgwanə amakii, əŋki tii, "Də ŋgutə baawəda sanə cii kwa dfaada uushi'iinə ha'a? Wu sanə vii ka hə baawəfatsa?"

²⁹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi koonə naaki. Madfa kə bagyuunə ka nyi, nyi maa, ka banə nə nyi koonə tafa də ŋgutə baawəda cii kya dfaada uushi'iina. ³⁰ Bamə ka nyi, wu sanə sləkee ka Yoohana kaa ca dfa bapətisəma ka ənja, Əntənfə nii, anii ənda?"

³¹ See təya ndzanə dfaada mabizhinə ahadatii, əŋki tii, "Mi banaamə əna? Madfa bii amə oo'i, Əntənfə sləkee ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii dfiya? ³² Amma pooshi amə ka banə oo'i, əndə sləkee ka ci."

Ma təkuree tii ka banə ha'ə, ŋgwalii tii acii dafaala, acii ma təya, kə shii tii oo'i, *anabi nji Yoohana tanyi. ³³ Wata əŋki tii ka ci, "Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci."

Əŋki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tafa də ŋgutə baawəda cii kya dfa uushi'iina."

12

Misaali də bwaya aginə nga mooziinə (Mat. 21.33-46; Luka 20.9-19)

¹ Wata Yeesu a 'watəgi wabənə ka tii də misaali, əŋki ci, "Tə'i əndə'i əndə sha dīi rə nga inabi. Ca tsatə, ca tələgi gu'u nga mya'ə də inabi, ca ghənəgi magərə ha nga nəhə uushi'inə, ca ŋgərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə, kaa təya təkə cifanə nga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə. ² Makə dīi cifanə nga inaba, wata ca sləkee ka əndə slənaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciitii. ³ Wata təya kəsə tə ci, təya fəəsləpaa tə ci, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii. ⁴ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə slənaakii. Təya dəəgəpaa tə ci ka na, ayi ayi dərəva cibee tii ka ci. ⁵ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə əsə. Ma ca, kə bələgi tii tə ci. Ha'ə makə ətsə dīi tii də hara ənji laŋə. Təya fəəsləpaa harakii, təya bəələgi harakii. ⁶ Wata moodə uuzənaakii rəŋwə dyanə mbədaanə. Daba'əkii, ca sləkee ka uuzəətə aabiitii. Əŋki dīi, 'Weewee ka neenə nə tii ka məghərəvənə nga uuzənaaki.' ⁷ Mbu'unə nga uuzəətə aabiitii, wata əŋki tii ahadatii, 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Shoomə, kaama bələgi tə ci, kaama zəmə ya.' ⁸ Wata təya kəsətə tə uuzəətə, təya bələgi tə ci, təya kagi tə ci aaba'ə tsanə.

⁹ "Ya ətsa, mi nə sətə dfanə slanda rətə? Ka shine nə ci, ca bəələgi tə mooziita, ca vii rətə ka

hara ənja. ¹⁰ Mashimuunə a janğii sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkatə kuna? Ma bii ci, 'Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii, ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.

¹¹ Ma ətsa, slənə nga Slandana.

Ma amə əsə, sə nga hurəshishinə kaamə.' "

¹² Makə fii gayinə ha'ə, wata təya də gazhi'waanə nga kəsətənə tə Yeesu, acii kə shii tii oo'i agyanətii wabi ci də misaalitsa. Amma kə ngwaləgi tii acii dabaala. Wata təya bwasee ka ci, təya palə satii.

*Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka nwanwə *Kayisarə*

(Mat. 22.15-22; Luka 20.20-26)

¹³ Ma daba'əkii, wata ənjə a sləkee ka hara *Farisanyinə da ənji nga *Hirudusə kaa təya shii upaa sə nga idəpaanə ashii Yeesu agi wabənaakii, təya kəsə tə ci. ¹⁴ Təya shi aabiikii, ənki tii, "Maləma, kə shii inə oo'i əndə goonğa nə hə. Paa hə ka tadəpaa taa ngutə tsarə nga ənda, acii paa hə ka tsaamənə ka duunuunə nga ənda. Də goonğa nə hə ka dzəgunətənə ka ənji rəgwa nga Əntanfə. Ya sanə, kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa nga vii tsəkə ka nwanwə Kayisarə nii, anii poosha? ¹⁵ A ki'yaamə nii, anii a bwasee ama?" Amma kə shii Yeesu jarəwiinatii, wata ənki ci ka tii, "Mi sanə cuuna moo təkənə tə nya? Kiramə kwaba kaa nya tsaamətə." ¹⁶ Təya kira ka ci. Wata ca ləgwa ka tii, ənki ci, "Ya əna, kənwaciinə da ləmə nga

wu ənə anə kwabana?” Təya ba ka ci, “Ma ətsa, kəŋwaciinə ŋga ŋwanwə Kayisarə.” ¹⁷ Wata Yeesu a ba ka tii, “Viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanfə sətə ndzaa ka ŋga Əntanfə.” Fanatii ha'ə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə.

*Ləgwanə agyanə madənə ŋga maməətə ənja
(Mat. 22.23-33; Luka 20.27-40)*

¹⁸ Ma daba'əkii əsə, *Sadukiinə a shi aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka madənə da i əpinə shaŋə.

¹⁹ Əŋki tii ka Yeesu, “Maləma, kə nyaahə Muusa kaamə bariya, ətə bii ci, mada kə əntəgi əndə anə minaakii, pooshi ci pwayi ashii miita, see a ŋgərə ndzəkəŋuci tə miita, kaa ca poo manjeevənə ka ndzəkəŋuci ətə əŋki. ²⁰ Yoo, tə'i hara ndzəkəŋushi'inə mədəfə sha dīi. Gawatii a ŋgərə minə. Ca əntə, pooshi ci pwayi ashitə.

²¹ Əndətə nyi'u tə ci a ŋgərə mooryafiita, ca əntəgi əsə. Pooshi ci upaa uuzənə ashitə. Makə ətsə əsə dīi ka makkənə. ²² Makə ətsə əsə dīi ka hara ənjitə mbədaanə. Ndzəkəŋushi'iitə patə mədəfə məəki, pooshi əndə upaa uuzənə ashii miita. Ma daba'əkii, kya əntəgi əsə. ²³ Ya ətsa, maa ma'i tii patə uusəra ŋga madənə ŋga maməətə ənja, makə watiitə tii patə mədəfə ŋgirə tə kya, minə ŋga wu saŋə ndzaanəta?”

²⁴ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Kə kulii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkaləkətə, mashiimuunə ŋgeerənə ŋga Əntanfə. ²⁵ Acii

mada kə ma'i maməətə ənja, pooshi tii na nğəərəshi. Amma makə malaa'ikanyinə dadagyə nə təya ndzaanə. ²⁶ Ma agyanə madənə nğa maməətə ənji əsə, pooshi unə kunə sha janğatə asəkə ləkələkatə nğa Muusa ətə wabi ci agyanə guutə agi ba? Waatoo saa'itə bii Əntaŋfə ka ci: Nyi nə Əntaŋfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə tə ci. ²⁷ Ma Əntaŋfə, ənjitə da i əpinə amatii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii. Ma ətsa, kə kulii unə ka shaŋə.”

**Bariyatə palee də d̄uunuunə
(Mat. 22.34-40; Luka 10.25-28)*

²⁸ Wata əndə'i maləmə a shi aabiitii. Ma ca fa, təya da mabizhinə. Makə fii ci kə jikə Yeesu ka Sadukiinə nğa'ə, wata ca ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, “Nğutə bariya sanə palee də d̄uunuunə agi bariyanyinə pata?” ²⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma ətə palee də d̄uunuunə, ətə bii: Fatəmə, ənji *Isərayiila, ma Əntaŋfə Slandanaamə, ci nə Əntaŋfə rəŋwə dyanə.

³⁰ Uuduu tə Əntaŋfə Slandanəku də ədzəmə rəŋwə, də patənə nğa əpinaaku, də patənə nğa haŋkalaaku, də patənə nğa nğeerənaaku.

³¹ Wiinə bəra'inə nğa bariyatə palee əsə: Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na. Pooshi bariyatə ca palee ka ətsə bəra'i ma'ə.”

³² Əŋki maləmətə ka Yeesu, “Yawa maləma, ma sətsə bii hə, ha'ə tanyi. Waatoo rəŋwə dyanə nə Əntaŋfə. Pooshi əndə'i əntaŋfə madəamə

ci. ³³ Nga'ə nə uudənə tə Əntanƒə də ədzəmə rəŋwə, da də patənə ŋga hanƒkala, da də patənə ŋga ŋgeerənə. Nga'ə əsə nə uudənə tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na. Gəfə kəsətənə tənə tənə tə bariyanyiiṯsə bəra'i acii ɗaada patənə ŋga sataka, taa hənəgi uushi'inə ka Əntanƒə, taa lagi ka ci uura ŋga daba.”

³⁴ Makə fii Yeesu ŋunyikii wabi ci, wata əŋki ci ka ci, “Pooshi hə dzadə da ŋwanuunə ŋga Əntanƒə.” Ma daba'əkii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə ama Yeesu ma'ə, acii ŋgwalənə.

*Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu*

(Mat. 22.41-46; Luka 20.41-44)

³⁵ Ma saa'itə Yeesu a dzəgunə ka əŋji asəkə yi ŋga Əntanƒə, ca ləgwa amatii, əŋki ci, “Iitə sanə mbee *maliminə ŋga bariya ka banə oo'i, jijinə ŋga *Dawuda nə Aləmasiihu? ³⁶ Acii taa Dawuda də naakii nə maa, kə kavə Ma'yanə ŋga Əntanƒə tə ci ka banə oo'i, 'Əŋki Əntanƒə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

Ka kavənə nə nyi tə əŋji daawaanaaku aatsaa səfəku.’

³⁷ Aa makə kə 'wii Dawuda tə Aləmasiihu də Slandanə ətsa, iitiitə dīi ndzaanə Aləmasiihu ka jijinaakəya?” Də moodasəkə fii dabaala wabənaakii.

Dzalənə ŋga Yeesu tə əŋji agyanə maliminə

(Mat. 23.1-36; Luka 11.37-54; 20.45-47)

12:32 12.32 Luka 20.39. **12:33** 12.33 1 Sam. 15.22; Hoos. 6.6. **12:34** 12.34 Mat. 22.46; Luka 20.40. **12:35** 12.35-37 Mat. 20.30-31. **12:36** 12.36 Mat. 22.44.

³⁸ Ma ca dzə aakəŋwa də dzəgunənə ka tii, wata əŋki ci, “Nəhəmə noonə nə acii *maliminə ŋga bariya. Ma təya, də madiigərə kəbənə moonətii wiigi'inə. Ma moonətii, nəəhəpaanə tə tii ŋga'ə a luuma. ³⁹ Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə *kuvə də'wanyinə da agi əndzanə. ⁴⁰ Təya luuwutə yinyinə ŋga mooryafinyinə, təya gərətəgi də də'wa ka dəla də natii nə akəŋwacii ənja. Ma təya, kadə nə təya upaa bwaya gəŋwanə ətə palee patə.”

*Viinə ŋga mooryafinə
(Luka 21.1-4)*

⁴¹ Wata Yeesu a ndzaanə kədəhə da hatə ci ənjə a kagərə kwaba asəkə yi ŋga Əntanfə. Ca tsaamə ənjə a əji. Ənji gəna lanə əji kwaba lanə. ⁴² Wata maagha ŋga mooryafinə a shi, kya əjigərə pyanya bəra'i, waatoo kwaba rəŋwə. ⁴³ Yeesu a 'wa tə lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, ma sətə əjigərə maagha ŋga mooryafiitsa, kə palee ka ŋga hara ənjitsə patə. ⁴⁴ Acii ma təya, agi bəzə gəna ŋgiragi tii, təya vii. Amma ma kya, agi ghanatə patə ŋgərətə ki sətə cii ta alə də zəmə patə, kya əjigərə.”

13

*Wabənə ŋga Yeesu agyanə uulagi *yi ŋga
Əntanfə
(Mat. 24.1-2; Luka 21.5-6)*

12:38 12.38-39 Luka 11.43.

12:41 12.41 2 Meem. 12.10.

12:44 12.44 2 Koor. 8.12.

¹ Ma ətsə Yeesu a shigi asəkə yi nga Əntanƒə, wata əndə'i əndə ahada lyawarənaakii a ƒaarə ka ci, əŋki ci, “Maləma, tsaamuu dagwaanə nga ghənəəna da i faariinəkii.” ² Yeesu a jikəvə, əŋki ci, “Kə nee hə ka madiigərə ghənəətsə patə nii? Taa rəŋwə pooshi faara na mbəƒaanə ganə anə əndə'i, ka waalaginə nə əŋji patə.”

Cibənyitə na la tə əŋja taabu'u muudinə nga duuniya

(Mat. 24.3-14; Luka 21.7-19)

³ Ma daba'əkii, wata Yeesu a dzə ka ndzaanə dasə anə giŋwə nga Zayitunə, a purəŋa yi nga Əntanƒə. I Piita da Yakubu da Yoohana ba'ə Andərawəsə a shi aabiikii tii daanətii, əŋki tii: ⁴ “Bawə keenə guci saŋə nə ətsə ha'ə a ƒa. Mi saŋə na slənə ka ƒaariinə oo'i, kə mbu'ya saa'i nga ƒaadanə nga uushi'iitə pata?”

⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Nəhəmə acii ga əŋjə a gəpi duunə. ⁶ Acii tə'i əŋji laŋə na shi, təya ƒəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya ŋusləgi də hara əŋji laŋə a rəgwa. ⁷ Kadə nuuna fa habara nga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Acii ma ətsa, weewee ka ƒanə ha'ə, amma əntaa ci nə muudinə nga duuniya. ⁸ Kadə nə əndə'i slikərənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i nwanjuunə. Kadə nə gəgədzənə nga hanyinə a ƒaada taa dama patə, məƒəfənə a kula əsə. Ma ətsə patə, makə 'watəginə nga ƒərakənə ətsa.

9 “Amma, ma una, nəhəmə noonə na. Acii tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəŋwacii gəŋwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə, təya kərə tuunə aakəŋwacii ŋgwamənanyinə da meeminə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi. Ka dənə nə ətsə ha'ə, koonə shii mbee ka bagi ka tii Njunyi Habara. ¹⁰ Acii tyasə see a waaza ənji Njunyi Habara taa dama patə zəku'i, taabu'u mbu'yanə muudinə ŋga duuniya. ¹¹ Mada kə kirə tii tuunə aakəŋwacii gəŋwanə, goonə ənvutə noonə nə ka buurə sə ŋga banə ka tii. Amma bamə ka tii sətə shivə aa moonə unə akəŋwaciitii. Acii ma wabəətə nuunə ba, əntaa noonə amma ŋga Malaaba Ma'yanə.

¹² “Kadə nə ndzəkəŋunə a ŋgərə tə ndzəkəŋuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka dənə nə tii ha'ə. Ha'ə dənə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə. ¹³ Taa wu patə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.”

Cibətə palee də ajjinəənə
(Mat. 24.15-28; Luka 21.20-24)

¹⁴ “Kadə neenə nuunə ka ma'ajjinə uushi ətə palee ca kəŋaanə ka hatə pooshi dəbee ka ci nə kəŋaanənə davə.” (Ma əndətə ca janğa, wa ca paaratəgi ŋga'ə.) “Mada kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ganə anə hanyinə ŋga Yahudiya, wa

13:9 13.9-13 Mat. 10.17-22; Yooh. 16.1-4. **13:11** 13.11 Luka 12.11-12. **13:12** 13.12 Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53. **13:13** 13.13 Yooh. 15.21; Səniinə 13.10.

təya huyi ka umbənə aanə giɲunyinə. ¹⁵ Ma əndətə dzakə anə kuvaakii, wa ca jimagərə, ca huyi, ga ca dzə dasii ka ɲgərəənə uushi. ¹⁶ Ma əndətə də bilə əsə, ga ca ənə aasii ka ɲgira kəjeerənaakii. ¹⁷ Tə'i ɲgərə'wə agyanə maki dəsəkiinə da ɲugiginə ka saa'ikii. ¹⁸ Kədiimə acii Əntaɲfə, acii ga saa'itsə a dīi deevyanə. ¹⁹ Acii ma ka saa'ikii, ka sanə nə əɲji cibənyinə ətə pooshi sha dīi, ɲjaɲanə ka saa'itə tagii Əntaɲfə duuniya ca'ə ka əndzə'i. Pooshi uushi na ənə ka danə ha'ə ma'ə makə ci əsə. ²⁰ Maci pooshi ətə galee Əntaɲfə ka saa'ikii, kada pooshi əndə shiɲkinə ca mbədfə. Amma acii putə ɲga matadə ənjaakii, ka galeenə nə ci ka saa'ikii.

²¹ “Maa kə bii əndə koonə, Tsaaməmə, waanə Aləmasiihu ganə, taa, waatəta gatə, goona luuvə.

²² Acii kadə nə aləmasiihunyinə da anabinyinə ɲga jirakənə a shigi, kadə nə təya daada sə ɲga hurəshishinə, kaa təya shii ɲuusləgi də əɲja. Maci ka mbeenə nə tii maa, da i matadə əɲji ɲga Əntaɲfə. ²³ Kə bagi nyi koonə patənə ɲga uushi'inə daga saa'ikii ma'ə mambu'yanə. Acii ha'ə, nəhəmə noonə na.”

*Ənyanə ɲga *Uuzənə ɲga ənda
(Mat. 24.29-35; Luka 21.25-33)*

²⁴ “Amma ma daba'ə cibənyiitə ha'ə, ka əndəginə nə uusəra, pooshi ləgida ka bərənə,

²⁵ tikisanyinə a kwaalya dagyə, ka gaɲgəzənə nə taa mi patə asəkəntaɲfə. ²⁶ Ma ətsə dīya,

13:14 13.14 Dan. 9.27. **13:15** 13.15-16 Luka 17.31. **13:19**
13.19 Dan. 12.1; Səniinə 7.14. **13:21** 13.21-23 Luka 17.23-24.
13:22 13.22 Mat. 24.24. **13:24** 13.24-25 Mat. 24.29.

ka neenə nə ənji ka Uuzənə nga əndə ca jima agi kurabiinə. Da baawəda ka shaŋə da məghərəvənə nə shinaakii. ²⁷ Ma daba'ə ətsa, ca sləkee ka malaa'ikanyinə a dzə ka jatə də matadə ənjaakii taa dama patə ndzanənə ka əndə'i tanjala nga duuniya ka ca'ə ka əndə'i.”

Misaali də ənfwə uudəva

²⁸ “Wa ənfwə uudəvə a ka koonə hiima. Madfa kə nee unə wiitsə kə 'watəgi ənənə, yoo, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətətsəsfə ka d'anə. ²⁹ Ha'ə əsə, madfa kə nee unə uushi'iitsə a d'aada, ka shiinə nuunə ətsə, kədəhə nə Uuzənə nga ənda, matasəkakii kaa ca shi. ³⁰ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənji nga zamanana, pooshi tii ka mətəginə patə, uushi'iitsə ma'ə madaadfamə patə. ³¹ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə, amma ma wabənaaki, pooshi ka uudənə shaŋə.”

Pooshi əndə na shii uusəra taa saa'i
(Mat. 24.36-44)

³² “Ma uusəra taa saa'i nga d'anə nga uushi'iitsa, pooshi əndə shii. Malaa'ikanyinə nga dagyə maa, pooshi tii shii. Ha'ə nə Uuzənə əsə, paa ci shii, see Dii ci daanəkii. ³³ Acii ha'a, nəhəmə noonə na, kantsaamə ginə makə d'ii ci pooshi unə shii taa guci nə saa'ikii ka d'anə. ³⁴ Ma saa'ikii, ka d'anə makə nga əndətə gi oogə, ca ba'avə yaakii aacii ənji slənaakii, taa wu patə ahadatii da naakii sləna. Ca ba ka magəra

maya, wa ca kantsaa ginə ŋga'ə. ³⁵ Acii ha'ə, ma unə əsə, kantsaamə ginə makə ətsa, makə d̄ii ci pooshi unə shii saa'itə nə slanda yi a shi, taa dakədəwanə, taa ahada vəda, taa dakədfəha, taa deerənə. Acii ha'a, ndzaamə də məgigi ka gəranə, ³⁶ acii ga ca shi wata habəsə, ca lapaa tuunə ka ŋunyinə. ³⁷ Ma sətə bii nyi koonə, ci bii nyi əsə ka ənji patə oo'i, kantsaamə ginə, una ndzaanə də məgigi.”

14

Alə rəgwa ŋga kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.1-5; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Ma ətsə mbədaanə baanə bəra'i kaa kumənə ŋga *Pasəka da kumənə ŋga adə buroodi yadə burəjanə a mbu'ya, wata madiigərə limanyinə da *maliminə ŋga bariya a alə rəgwa ŋga kəsənə tə Yeesu yadə shiinə ŋga ənja, kaa təya bələgi tə ci. ² Əŋki tii, “Gaama kəsə tə ci agi kumənə, acii ga ənjə a madfee ka panə.”

Bəzəpaanə tə Yeesu də urədyə də Bayitaniya

(Mat. 26.6-13; Yooh. 12.1-8)

³ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya, kə gi ci aaha Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci. Ma ətsə ca adə zəma, wata əndə'i minə a shigərə da i əbwə* urədyə aciitə. Ma urədita, ŋga mandalə kwaba acii də ba ŋga 'narədi' dii ənji. Kya wunəgi əbukii, kya əjivə urəditə aanə Yeesu.

⁴ Makə nee hara ənjitə davə ha'ə, wata ca

13:34 13.34 Mat. 25.14-15; Luka 19.12-13. **14:1** 14.1-2 11.18.

* **14:3** 14.3 Ma əbutsa, əndə'i faara ətə d̄ii ləməkii 'aləbasəta' ci ənjə a hudəkəgi. **14:3** 14.3 Luka 7.37-38.

zhimagi tə tii asəkətii, əŋki tii ahadatii, “Ka mi saawee ki ka urəditsə zabə ha'ə kwa? ⁵ Maci dərəmaginə dərəmagi əŋji də urəditsa, kadfa ka upaanə nə əŋji kwaba palee ka *hwaslə gya'ə makkə, əŋjə a təkəpaa ka maaghiinə.” Wata əŋjitə a wazə ka ki. ⁶ Əŋki Yeesu ka tii, “Bwaseemə ka miitsa. Ka mi cuuna kavə tə ki ka buurə uushi'ina? Acii ma sətə dīi ki ka nyi, ŋunyikii ka shaŋə. ⁷ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Taa guci patə əsə, ka mbeenə nuunə ka da ŋga'aanə ka tii. Amma ma nya, pooshi nyi na ndzaanə abii unə. ⁸ Kə dīi ki sətə mbee ki ka d'anə. Ma əjivə ki, ka shii taasəkəpaa də shishinəki taabu'u ŋgədənə tə nyi. ⁹ Tantanyinə cii kya ba koonə, tadfa da nə əŋjə a waaza Njunyi Habara asəkə duuniya patə, ma sətə dīi ki, ka wabənə nə əŋji anəkii ka buurətənə də ki davə.”

Luvənə ŋga Yahuda kaa ca vii tə Yeesu aacii ənja

(Mat. 26.14-16; Luka 22.3-6)

¹⁰ Ma Yahuda Isəkariyoota, rəŋwə nə ci agi *lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i, wata ca madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə, kaa ca vəgi tə Yeesu ka tii. ¹¹ Makə fi tii ha'ə, wata kə uudfi səkətii. Təya dfa aləkawalə kaa təya vii ka ci kwaba. Ci əsa, ca 'watəgi tsaamə ŋunyi saa'i ŋga viinə tə Yeesu ka tii.

Dzəgə əndzanə ŋga Pasəka

(Mat. 26.17-25; Luka 22.7-23; Yooh. 13.21-30)

¹² Ma ka təkəŋwanə ŋga uusəra ŋga *kumənə ŋga adə buroodi yadə burəŋanə, waatoo uusəra

nga laala uura nga uuji bagiinə ka buurətə də Pasəka, wata lyawarənə nga Yeesu a ləgwa amakii, əŋki tii, “Da daa moonəku ina dzəgə ka hə əndzanə nga Pasəka?” ¹³ Wata ca sləkee ka lyawarənaakii bəra'i, əŋki ci ka tii, “Dəmə aasəkə vəranə, ka gəŋunə nuunə da əndə da uuda ma'inə anəkii. Ma dʻanuuna, nə'umə tə ci. ¹⁴ Ma yitə gimə ci aadəvə, bamə ka slanda yikii oo'i, ma bii Maləmə tuu, miinə kuvətə nii kəya zəmə əndzanə nga Pasəka davə da lyawarənaakii kwa? ¹⁵ Kadə nii kəya baarii koonə maduunə kuvə anə əndə'i, mahadəkii nga'ə, matasəkakii əsə. Davə dzəgənuunə kaamə əndzanə.” ¹⁶ Wata lyawariitə bəra'i a madə, təya palə aasəkə vəranə. Təya lapaa makə sətə bii Yeesu ka tii weewee. Wata təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

¹⁷ Makə dʻii kədəwanə, Yeesu a shi tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. ¹⁸ Ma ətsə təya adə zəma, wata əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, kadə nə rəŋwə ahadoonə a vii tə nyi aacii ənja, waatoo agyuunə ənə caama adə doonə.” ¹⁹ Lyawarənaakii a ndzanə dʻa mabətə səka. Taa wu ahadatii a ləgwa amakii: Nyi kwa? Nyi kwa? ²⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Agyuunə ənə pu'u aji bəra'i nə əndəkii. Agi adənə naamə asəkə kəŋwə rəŋwə da ci. ²¹ Ma nyi *Uuzənə nga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə makə sətə nyaahə ənji agyanəki. Amma kə dʻii anə əndətə na vii tə nyi ka ənja. Ma əndəta, maci mapoomə

14:12 14.12-26 Shig. 12.1-14. **14:12** 14.12 Shig. 12.15-20.

14:17 14.17-21 Yooh. 13.2,21-30. **14:18** 14.18 Jab. 41.10.

ənji tə ci, bidə ci ka ci.”

Zəmə əndzanə ŋga Slandana

(*Mat. 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-26*)

²² Ma tii agi adə zəma, Yeesu a ŋgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntaŋfə. Ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii. Əŋki ci ka tii, “Ndamə. Ma ətsa, shishinəki.” ²³ Ca ŋgərə kwalaka da ma'i inabi asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ca vii ka tii. Tii patə, təya saasacii. ²⁴ Yeesu a ba ka tii, “Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə ŋga Əntaŋfə. Idənəkii na əjigi ka putə ŋga ənji laŋə. ²⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inabi ma'a, see uuseratə nii kya sa kurakii agi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə.” ²⁶ Ma daba'əkii, təya ka wanyanə, təya madə, təya palə aashi giŋwə ŋga Zayitunə.

Wabənə ŋga Yeesu agyanə hiweenə ŋga Piita

(*Mat. 26.31-35; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38*)

²⁷ Əŋki Yeesu ka tii, “Unə patə, kadə nuuna huyi, una bwasee ka nyi. Ka dənə makə sətə wabi Əntaŋfə asəkə malaaba ləkələkətə oo'i: ‘Ka bələginə nə nyi tə magəra, bagiinə a təkəgi patə əsə’.” ²⁸ Wata ca tsakə banə, əŋki ci, “Amma mada kə madfee ənji ka nyi agi maməətə ənja, ka tanə nə nyi koonə kəŋwanə ka dzənə aanə hanyinə ŋga Galili.” ²⁹ Əŋki Piita ka Yeesu, “Taa kə huyi hara ənji patə aciiku, ma nyi kamə,

14:23 14.23-24 1 Koor. 10.16. **14:24** 14.24 Mat. 26.28. **14:26** 14.26 Luka 22.39; Yooh. 18.1. **14:27** 14.27 Zak. 13.7; Mar. 14.50-52; Yooh. 16.32. **14:28** 14.28 16.7.

paa nyi ka bwaseenə ka hə.” ³⁰ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Tantanyinə cii kya ba ka hə, ma taabu'u wanə gyaagya ŋga bəra'inə ənshinə davəɖə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.” ³¹ Amma Piita a ba də ŋgeerənə, əŋki ci, “Taa əntənə cii kwa əntə, aŋwə da hə nə əntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə.” Ha'ə makə ətsə əsə bii hara lyawarənaakii patə.

Da də'wa ŋga Yeesu də Gyatsimani
(*Mat. 26.36-46; Luka 22.39-46*)

³² Ma daba'əkii ha'ə, təya dzə ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gyatsimani, wata ca ba ka lyawarənaakii, “Ndzaamə gadəvə, kaa nya dzə ka ɖa də'wa.” ³³ Ca 'waanə tə i Piita i Yakubu ba'a Yoohana. Ma təya dzə, wata ca ndzanjə buurə uushi'inə ka shanjə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə. ³⁴ Əŋki ci ka tii, “Mabəzəkii nə səkəki makə a əntəgi nyi. Ənəgimə ganə, goona tsəfə ŋunyinə, ndzaamə də məgigi.” ³⁵ Ca əntsahə aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca ɖa də'wa oo'i, maɖa ka ɖanə, ga ca dzə aagi saa'i ŋga ciba. ³⁶ Əŋki ci, “Daada, taa mi patə ka mbeenə nə hə. Əntsahee ka nyi ka cibətsə akəŋwaciiki. Amma ɖawə sətə kadeesəkə ka hə, ga ha ɖa sətə kadeesəkə ka nyi.”

³⁷ Ca ənya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋunyinə nə tii patə. Wata əŋki ci ka Piita, “Simoonə, ka ŋunyinə nə hə kuna? Kə təkuree hə ka ndzaanə də məgigi taa ŋga tibisə

14:30 14.30 14.72. **14:32** 14.32-42 Luka 5.16; Ibər. 5.7-8.
14:35 14.35 Yooh. 12.27. **14:36** 14.36 10.38; Mat. 6.10; Yooh. 18.11; Ibər. 10.9.

rəŋwə dyaŋə nii? ³⁸ Ndzaamə də mægigi, una ɗa də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga ɗntaŋfə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ədzəmuunə, ŋga'ə koonə nə ɗa gazhi'waanə, amma mazaarəkii nə shishinə.”

³⁹ Yeesu a ənə ka palənə ka ɗa də'wa əsə, ca ənə ka ɗa də'wa makə ətə ɗii ci təkəŋwa. ⁴⁰ Ca ənya aabii lyawariita. Ma ənya ci əsə, ka ŋunyinə nə tii, acii kə uugi ŋunyinə ɗanə laŋə agitii ka shaŋə. Pooshi tii shii sə ŋga banə ka ci. ⁴¹ Makə ənya ci ŋga makkənə, əŋki ci ka tii, “Ma'ə unə a ŋunyi kuna, una əpi səkə? Kə uugi ha'ə ɗii. Ma əndzə'i, kə uugi saa'i mbu'yanə. Kə uugi ənji vəginə tə Uuzənə ŋga əndə aacii ma'waslyakə ənja. ⁴² Tsaaməmə! Waatsə əndətə ca vəgi tə nyi. Madətəmə kaama dzə.”

Kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.47-56; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12)

⁴³ Ma ətsə Yeesu ma'ə agi wabənə, pii wata kə mbu'ya Yahuda, waatoo əndətə agi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Kə shi ci dzubə da ənji daba'əkii, tii patə da i ŋgila purəŋanyinə da i zaliinə aciitii. Madiigərə limanyinə da maliminə, ba'ə gayinə sləkee ka tii. ⁴⁴ Asee, ma Yahuda ətə vii tə Yeesu aacii ənja, kə bii ci ka tii makə sətə nii kəya ɗatə ka baarii də ci ka tii oo'i: “Ma əndətə nii kya nəhəpaa ŋga'ə, ci nə əndəkii, kəsəmə tə ci, una palə də gəranə tə ci ŋga'ə.” ⁴⁵ Mbu'unaakii, ca dzə paraŋə aabii Yeesu, əŋki ci, “Maləma.” Ca nəhəpaa tə ci ŋga'ə. ⁴⁶ Wata təya kəsətə tə ci.

⁴⁷ Wata rənjwə agi ənji nga Yeesu ətə kənjaanə davə a əlyagi ɲgila purəjanakii, ca patsegi liminə nga mava nga gawə nga limanyinə. ⁴⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ɲgila purəjanə ka ɲgila purəjanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanə əndə da maabə nə nyi kwa? ⁴⁹ Uusəra patə, ka hakii naamə doonə, nya dzəgunə ka ənji asəkə *yi nga Əntanɲə. Patə da ha'ə pooshi unə kəshi tə nyi. Amma ma dʒii ənə ha'ə əna, kaa sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkələkatə a ndzaa ka tantanyinə.” ⁵⁰ Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

⁵¹ Kəsənətii tə ci, təya palə. Tə'i əndə'i uundzə dagwa davə, ca nə'u tə ci. Wata gwadaakii əgəvə ci aashikii. Təya dʒa gazhi'waanə nga kəsənə tə ci, ⁵² wata ca sədəpaa ka tii gwadakii, ca huyipaa saakii də purəki.

*Yeesu akənjwacii *mətərəkinə nga Yahudiinə
(Mat. 26.57-68; Luka 22.54-55,63-71; Yooh.
18.13-14,19-24)*

⁵³ Ma ənjitə kəshi tə Yeesu, kə kirə tii tə ci aasii aa ha gawə nga limanyinə. Davə dzii madiigərə limanyinə da gayinə da maliminə də nə patə. ⁵⁴ Ma Piita, ba'ə ba'ə gi ci də nə'unə tə i Yeesu kura'ə aasii aa ha gawə nga limanyinə. Ca ndzaanə ahada ənji nəhə yi nga Əntanɲə, ca 'utə gunə.

⁵⁵ Ma madiigərə limanyinə da patənə nga *mətərəkinə, kə ali tii seeda anə Yeesu, kaa ənjə a shii bələginə tə ci. Amma pooshi tii

upaa. ⁵⁶ Lanə nə ənjitə laalii jirakənə aashikii, amma pooshi seedanatii ndzaanə mbərə mbərə.

⁵⁷ Wata hara ənjə a madətə, təya la jirakənə aashikii, ⁵⁸ əŋki tii, “Kə fii inə ca ba oo'i, ka uulaginə nə ci yi ŋga Əntanƣə ətə ghənyi ənji. Ma agi baanə makkə, ka ghənətənə nə ci ətə əntaa ghənənə ŋga ənda.” ⁵⁹ Amma patə da ha'a, pooshi seedanatii ndzaa mbərə mbərə.

⁶⁰ Wata gawə ŋga limanyinə a madə akəŋwacii ənji patə, ca ləgwa ama Yeesu, əŋki ci, “Pooshi wabənaaku ŋga jikəvənə aagyanə wabətətə wabi ənjitətə aashiku kwa?”

⁶¹ Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Gawə ŋga limanyinə a ənə ka ləgwanə amakii, “Hə nə Aləmasiihu *Uuzənə ŋga Əntanƣə kwa?” †

⁶² Yeesu a ba, “Awa nyi. Ka neenə nuunə əsə ka Uuzənə ŋga əndə dasə da ciizəma Əntanƣə Əndə baawəda, una nee ka ci ca jima agyanə kurabiinə dadagyə.” ⁶³ Fanə ŋga gawə ŋga limanyinə ha'ə, wata ca tsəərəgi kəjeerənə ashikii, ca ba ka tii, “Gaama alə hara uushi'inə ma'ə.

⁶⁴ Kə fii unə, kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntanƣə. Iitə nee unə noona?” Tii patə a lagi gəŋwanə ka Yeesu, əŋki tii, “Weewee, see a əntə ci.” ⁶⁵ Hara ənji agitii a gwanə ka tiifə giirənə aashiikii, təya ləkutəgi ginəkii, təya dəgə tə ci, əŋki tii, “Kuragi keenə taa wu digə tə hə.” Ənji nəhə yi ŋga Əntanƣə a ŋgərə tə ci,

14:56 14.56 Jab. 35.11. **14:58** 14.58 15.29; Mat. 26.61.

† **14:61** 14.61 majikəmə ci: Isaa. 53.7; Mar. 15.3-5; Uuzənə ŋga Əntanƣə: 15.39. **14:62** 14.62 Dan. 7.13; Mat. 22.44; 24.30; Mar. 13.26; Luka 21.27. **14:63** 14.63-64 Mat. 26.65.

təya dəgə tə ci də meeciinə.

Hiweenə nga Piita tə shiinə tə Yeesu

(Mat. 26.69-75; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Ma Piita ma'ə dagərə asəkə yi nga gawə nga limanyinə, wata rəñwə agi kadəmiitə ca slənə davə asii a shigi. ⁶⁷ Makə nee ki ka Piita ca 'utə gunə, kya tsaamə tə ci, əñki ki, “Hə maa, rəñwə nə hə agi əñji nga Yeesu əndə Nazaratu.” ⁶⁸ Amma ma Piita, kə hiwee ci, əñki ci, “Mashiimə nyi sətse cii kwa ba, paa nyi paaratəgi əsə.” Wata ca palə saakii aa uura mayi. [Wata gyaagya a wa ka saa'ikii.] ⁶⁹ Makə nee kadəmətə əsə ka Piita, kya ənə ka banə ka əñjitə davə oo'i, “Əndənə maa, əndə nga Yeesu nə ci.” ⁷⁰ Amma kə hiwee Piita əsə. Ta'avənə gi'u, wata əñjitə a ba ka ci: “Weewee, agitii nə hə tanyi, acii əndə Galili nə hə.” ⁷¹ Wata Piita a gwanə ka nyaalya naakii na, ca jiidə, əñki ci: “Mashiimə nyi tə əndətə cuuna ba.” ⁷² Pii wata ga'ə gyaagya a wa nga bəra'inə. Fanə nga Piita ha'ə, wata ca buurətə sətə shi Yeesu a bii ka ci oo'i, “Ma taabu'u wanə gyaagya nga bəra'inə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.” Buurətənaakii ha'ə, wata ga'ə ca wagi ka tuunə.

15

*Kərənə tə Yeesu aakəñwacii *Pilaatu*

14:65 14.65 Isaa. 50.6; 53.5; Luka 7.16. **14:72** 14.72 14.30.

ηgwaməna

(*Mat. 27.1-2,11-14; Luka 23.1-5; Yooh. 18.28-38*)

¹ Pukəpaanə ηga ha, wata madiigərə li-manyinə da gayinə da maliminə da patənə ηga *mətərəkinə a dza də nə ka dfa mətərəkinə. Təya ηgərə tə Yeesu, təya anəgi tə ci, təya palə da ci, təya dzə ka viinə tə ci ka Pilaatu. ² Wata Pilaatu a ləgwa ama Yeesu, əŋki ci, “Hə nə ηwanəwə ηga Yahudiinə kwa?” Əŋki Yeesu ka ci, “Hə bagi ha'ə.” ³ Madiigərə limanyinə a gwanə ka ra tsaa səfəkii də baaba bwayi wabənyinə lanə ashikii. ⁴ Wata Pilaatu a ənə ka ləgwanə amakii, “Pooshi hə ka jikəvənə kwa? Fawu bəzə wabəətsə ci təya baaba aashiku.” ⁵ Amma ma Yeesu, pooshi ci ənyi ka jikənə ka ci ma'ə. Wata ca dfa ηga Pilaatu ka sə ηga hurəshishinə.

La ka Yeesu gəwanə ηga bələnə tə ci

(*Mat. 27.15-26; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16*)

⁶ Zhi'wanə ηga kumənə ηga *Pasəka patə, aηi kapaanə nə Pilaatu əndə furəshinə rəŋwə ətə ci ənjə a moo kaa ənjə a kapaa tə ci ka tii. ⁷ Ma ka saa'ita, tə'i purətə hanəkala ηga əndə asəkə furəshina tii da hara ənja. Ma ləməkii Barabasə. Waatoo, kə shi təya madəe ka nə ηga ənji ka panə asəkə vəranə, təya bəələgi ənja. ⁸ Wata dabaala a shi, təya kədii acii Pilaatu kaa ca dfa ka tii sətə sənəavə ci ka dfanə. ⁹ Pilaatu a ləgwa amatii, əŋki ci, “Ka uudənə nuunə kaa nya kyapaa koonə tə ηwanəwə ηga Yahudiinə

kwa?" ¹⁰ Patə kə shii Pilaatu oo'i, ma vii madiigərə limanyinə tə Yeesu ka ci, acii putə nga sərəha. ¹¹ Amma madiigərə limanyinə a tsəkutə ənji ka banə, wa ca kyapaa ka tii tə Barabasə.

¹² Əŋki Pilaatu ka tii, "Aa mi dīi cuuna moo nya dā də əndənə cuuna 'wa ŋwanwə nga Yahudiina?" ¹³ Təya jikəvə ka ci də ŋgeerənə, əŋki tii, "Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa."

¹⁴ Əŋki Pilaatu, "Mi nə bwaya uushi dīi ci kwa?" Wata təya tsakə ŋgərəe ka uuratii də ŋgeerənə, əŋki tii, "Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa."

¹⁵ Makə dīi ci ŋga'ə ka Pilaatu nə uufagi səkə ŋga ənja, wata ca kapaa ka tii tə Barabasə, ca kavə ənji ka fəslənə tə Yeesu, ca vii tə ci əsə kaa ənjə a dzə ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

*Ha'unə ŋga soojiinə də Yeesu
(Mat. 27.27-31; Yooh. 19.2-3)*

¹⁶ Wata soojiinə a ŋgərə tə Yeesu, təya kərəgərə tə ci aasəkə yi ŋga ŋgwaməna, təya 'waanə tə hara soojiinə patə, ¹⁷ təya ŋgərə madizə gwada, təya əgəvə ka ci aashikii makə ŋga ŋwanwa. Təya ŋgərə dəha, təya fuudə makə madijəna, təya ŋgavə ka ci aanəkii.

¹⁸ Təya gwanə ka nəhəpaanə tə ci, əŋki tii, "Wa əpinaaku a gərə aakəŋwa, ŋwanwə nga Yahudiinə!" ¹⁹ Təya dəgə tə ci anəkii də zala, təya tiifə giirənə aashikii, təya gərə'waanə akəŋwaciikii makə ka hanətənə tə ci. ²⁰ Makə uudəpaa tii ha'unə də ci, təya ŋgərəgi madizə

15:9 15.9-12 Mat. 27.11. **15:11** 15.11-14 Slənə 3.13-14. **15:15** 15.15-20 10.34. **15:17** 15.17 Luka 23.11. **15:18** 15.18 Mat. 27.11. **15:19** 15.19 14.65.

gwadata, tɔya ŋgavə ka ci naakii kəjeerənə, tɔya kərə tɔ ci ka gwa'avənə tɔ ci aashi ənfwa.

Gwa'avənə tɔ Yeesu aashi ənfwa

(Mat. 27.32-44; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)

²¹ Ma tɔya palə a rəgwa, wata tɔya ɔɔɔgərə da əndə'i əndə dɔi ləməkii Simoonə, əndə Sirina, dɔi i Aləkəsandəra da Rufusə, ca ənya də bilə. ɔɔɔgərənatii, wata soojiinə a ŋgərəvə ka ci ənfwə ŋga gwa'avə tɔ Yeesu aashikii. ²² Tɔya kərə tɔ Yeesu ka hatə ci ənjə a 'wa Gwaləgoota, makə bana, “Kəɔwə na.” ²³ Tɔya vii ka ci ma'i inabi gwazə da maɔgərəkiki kuzəka. Amma ca kaaree. ²⁴ Wata tɔya gwa'avə tɔ ci aashi ənfwa. Tɔya təkəpaa kəjeerənaakii ahadatii də kwaanə, kaa tɔya tagi ətə ci əndə a upaa. ²⁵ Ma saa'itə gwa'avə ənji tɔ Yeesu aashi ənfwa, tibisə əlinə deerənə. ²⁶ Tɔya naahəvə tɔ sətə dɔi bəli ənji tɔ ci, waatoo: 'Nwanwə ŋga Yahudiinə', tɔya tsa'avə danəkii. ²⁷ Tɔya gwa'avə əsə ənji maabə bərə'i aashi hara ənfuginə atəɔgala Yeesu, rəɔwə da ciizəmakii, rəɔwə da madzənakii. [²⁸ Ma ətsa, ma sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, kə ləbətəgi ənji də ci da ma'waslyakə ənja, kə dɔi ka tantanyinə.]

²⁹ Ma ənji piitine dadavə əsə, tɔya ha'u də ci, tɔya dzə də udzə də nətii, tɔya ba, “Yawaa, hə ətsə bii ka uulaginə nə hə *yi ŋga Əntaɔfə, ha ənə ka ghənətənə agi baanə makkə, ³⁰ jimagərə

15:21 15.21 Rooma 16.13. **15:24** 15.24 Jab. 22.19. **15:26**
 15.26 Mat. 27.11. **15:27** 15.27 Isaa. 53.12. **15:29** 15.29-32
 Jab. 22.8; 109.25. **15:29** 15.29 14.58.

ashi ənfutsa, ha luupaa naaku na.” ³¹ Ha'ə makə ətsə əsə ha'u madiigərə limanyinə da maliminə də ci ahadatii, əŋki tii, “Kə mbee ci ka luupaa hara ənja, amma kə təkuree ci ka luupaa naakii na. ³² Əntaa kə bii ci, ci nə Aləmasiihu, ɲwanɲwə ɲga *Isərayiila? Wa ca jimagərə gadəvə ashi ənfutsa, kaama nee, ama vii ka ci gooŋga.” Ənjitə gwa'avə ənji atanɲalakii maa, kə dzaanii tii tə ci əsə.

Əntənə ɲga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

³³ Ma ətsə uusəra ahada na, kə d̄ii təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə, dəŋə ka tibisə makkə ɲga kədəwanə. ³⁴ Ma ətsə tibisə makkə, wata Yeesu a ɲgərəe ka uurakii, ca ka vurənə, əŋki ci, “Eelooyi, Eelooyi, lyama sabakətani?” makə bana, “Ya'ə Əntanɲfwaakya, 'ya'ə Əntanɲfwaakya, ka mi bwasee hə ka nyi kwa?” ³⁵ Wata hara ənjitə kəŋə kəŋə davə ca fa tə ci, əŋki tii, “Waatsə ka 'wanə tə *Iliya.” ³⁶ Əndə'i əndə agitii a huyipaa, ca ɲgərə soosa, ca shimwatə agi mahwarəkinə, ca tsa'avə aama magərə kada. Wata ca vii aa dəgyə aama Yeesu kaa ca shibə, əŋki ci, “Gəraamə, kaama nee mada ka shinə nə Iliya ka jimagərənə də ci ashi ənfutsa.” ³⁷ Amma də ɲgeerənə kii Yeesu vurənə, ca əntəgi.

³⁸ Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabənə asəkə yi ɲga Əntanɲfə. Əntəginaakii ha'ə, wata

15:32 15.32 Mat. 27.11. **15:33** 15.33 Am. 8.9. **15:34** 15.34 Jab. 22.1. **15:36** 15.36 Jab. 69.22.

pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i, kəshanə dagyə kura'ə aa dəgərə.

³⁹ Ma gawə nga soojiinə, kəŋə nə ci ka tsaamənə tə Yeesu. Makə nee ci ka əntənaakii, wata əŋki ci, “Tantanyinə, ma əndətsa, uuzənə nga Əntanƣə nə ci.”

⁴⁰ Tə'i hara makinə davə ca tsaama dzadə. Ahadatii nə i Mariyaama Magədalina, da Sa-loomi, ba'a Mariyaama məci i Yakubu uundzəkii tii da Yoosi. ⁴¹ Tii nja nə'u tə ci, təya tsakə tə ci saa'itə nji ci də Galili. Tə'i hara makinə lanə ca tsaamə əsə, ətə shi atsakii aa Urusaliima.

Ngədənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

⁴² Danə nga kədəwanə, makə dīi ci, ma pukətə hakii, *uusəra nga əpisəka, ⁴³ wata Yusufu əndə Aramatiya a shi. Ma ca, gawə nə ci ahada *mətərəkinə. Bislyə nə ci agi gəra saa'itə nə Əntanƣə a dā nwanjuunaakii əsə. Makə shi ci, ca satə uudəfa, ca dzə aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ŋgiragərə wə nga Yeesu.

⁴⁴ Fanə nga Pilaatu ha'ə, kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə nə fanə oo'i, kə uugi Yeesu əntəginə. Wata ca sləkee ka əŋjə a 'wa tə gawə nga soojiinə, kaa ca ləgwa amakii madfa ha'ə tanyi. ⁴⁵ Makə paaratəgi ci ha'ə ama gawə nga soojiinə oo'i, kə uugi ci əntəginə, wata ca vii rəgwa ka Yusufu. ⁴⁶ Yusufu a dzə ka ira marəma, ca dzə ka ŋgiragərə wə nga Yeesu, ca hadətə asəkə marəməta, ca dzə ka baneenə ka ci asəkə

15:38 15.38 Shig. 26.31; Ibər. 10.19-20. **15:39** 15.39 1.1; 3.11; 14.61; Mat. 27.54. **15:40** 15.40-41 Luka 8.1-3.

gu'u ətə tələpaa ənji ashi pasla, ca dələvə faara aama gu'ukii. ⁴⁷ Ma Mariyaama Magədalina tii da Mariyaama məci Yoosi, kə nee tii ka hatə banee ənji ka Yeesu asəkə gu'ukii.

16

Madətənə nga Yeesu agi maməətə ənja
(*Mat. 28.1-8; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10*)

¹ Dzəginə nga *uusəra nga əpisəka, wata i Mariyaama Magədalina da Mariyaama məci Yakubu ba'ə Saloomi a dzə ka iracii maaratə ca zənə njunyikii, kaa təya dzə ka bəzəpaa də wə nga Yeesu. ² Ma ətsə pədeerənə tsədəkə uusəra alatə, təya madə, təya palə aama gu'uta. Təya mbu'u uusəra kə lə'ya. ³ Ma təya dzə a rəgwa, təya dzə də banə ahadatii, “Wu na dalagi kaamə faara ama gu'u kwa?” ⁴ Ma faarakii, maduunəkii dərəva. Ma təya tsaamə, wata ma təya nee, kə dzəgi faaratə ama gu'wa. ⁵ Dəməgərənətii aasəkə gu'ukii, wata təya lapaa əndə'i uundzə dagwa dasə da ciizəma da i mambwadada kəjeerənə ashikii. Neenətii ka ci, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə. ⁶ Əŋki ci ka tii, “Ga ca dā koonə ka sə nga hurəshishinə. Kə shii nyi, tə Yeesu əndə Nazaratu cuuna alə ətə gwa'avə ənji aashi ənfwə. Ma ca, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Paa ci ma'ə ganə. Wiitə hatsə shi ənjə a banee ka ci davə. ⁷ Amma ma dfanuunə, dəmə ka banə ka lyawarənaakii da ka Piita oo'i, waatə ci na 'watəgi mbu'unə koonə aanə hanyinə nga Galili. Davə nuunə nee ka ci, makə sətə shi ca

bii koonə.” ⁸ Fanatii ha'ə, wata təya gimagi də shiraŋa asəkə gu'ukii. Shishinətii a dzə də udzənə acii ŋgwalənə ka shaŋə. Pooshi tii bii taa ka wu.

Jigaginə ŋga Yeesu ka Mariyaama
(*Mat. 28.9-10; Yooh. 20.11-18*)

[⁹ Ma daba'ə maɖənə ŋga Yeesu agi maməətə ənja, ətsə tsəɖakə uusərə alatə, kə jigagi ci də nəkii ka Mariyaama Magədalina, waatoo miitə shi ca lyaakagi ginaajinyinə məɖəfə ashitə. ¹⁰ Neenatə ka ci, wata kya dzə ka banə ka ənjitə nja nə'u tə ci. Ma saa'ikii, kə lapaa ki tə tii ka ŋgəərə ma, təya dzə də tuunə. ¹¹ Amma makə fii tii oo'i, kə nee ki ka ci da i əpinə amakii, paa tii luuvə shaŋə.

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii bəra'i
(*Luka 24.13-35*)

¹² Ma daba'ə ətsə əsə, tə'i hara lyawarənaakii bəra'i, ca palə ka əndə'i uundzə vərənə. Wata ca jigagi ka tii, amma də əndə'i kəŋwaciinə pamə da ətə sənəavə tii ka neenə ka ci. ¹³ Wata təya ənə ka banə ka hara ənjatii, amma pooshi tii luuvə ka tii shaŋə.

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aməntəŋə
(*Mat. 28.16-20; Luka 24.36-49; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8*)

¹⁴ Ma daba'əkii, ca jigagi də nəkii ka lyawarənaakii pu'u aməntəŋə, tii agi zəma. Ca waza ka tii putə ŋga ghatə vii goŋgatii da ndalənə ŋga moodəfətii. Acii pooshi tii luuvə

wabənə nga ənjitə 'watəgi neenə ka ci saa'itə ma'i ci. ¹⁵ Wata ca ba ka tii, əŋki ci, "Dəmə aasəkə *duuniya taa dama patə, una waaza Nynyi Habara ka patənə nga ənji shiŋkinə.

¹⁶ Ma əndətə na vii gooŋga, ca luu yibə bapətisəma, ka upaanə nə ci luupaanə. Amma ma əndətə pooshi vii gooŋga, ka kəsənə nə gəŋwanə tə ci. ¹⁷ Ma ənjitə na vii gooŋga,

ka upaanə nə tii baawəda nga da sə nga hurəshishinə. Waatoo, ka lyaakaginə nə tii ginaajinyinə də ləməki, ka wabənə nə tii də uuranyinə kama kama. * ¹⁸ Ka kəsənə nə tii rəhunə, ka saanənə nə tii ŋguma agi uushi,

amma patə da ha'ə pooshi ka dənə tə tii. Ka kavənə nə tii ciinətii aashi ənji bwanea, təya upaa mbəfdənə əsə." †

Ndərənə nga Yeesu aadəgyə

(Luka 24.50-53; Slənə 1.9-11)

¹⁹ Ma daba'ə wabənə nga Yeesu Slandana ha'ə ka lyawarənaakii, wata ca ndərəgi aadəgyə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ciizəma Əntanfə. ²⁰ Ma lyawarənaakii əsə, təya paalə taa dama patə ka waazanə. Slandanə a dzə də slənənə da tii, ca da sə nga hurəshishinə daciitii, ka baariinə ka ənji oo'i, tantanyinə nə waazanatii.]

16:15 16.15-16 Mat. 28.19. **16:16** 16.16 Slənə 2.38. * **16:17** 16.17 Slənə 8.7; 16.18; wabənə də uuranyinə kama kama: Slənə 2.4; 10.46; 19.6; 1 Koor. 14. † **16:18** 16.18 rəhunə: Luka 10.19; Slənə 28.3-6; upaa mbəfdənə: Slənə 4.30; 5.16; 8.7; Yak. 5.14-15. **16:19** 16.19 Mat. 22.44.

Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə
Gude: Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə New Testament

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gude

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

56396c70-45d3-5118-be46-8c4c3fec34f1